

www.e-rara.ch

Sylvae nuptialis libri sex

Nevizzano, Giovanni

[Genève], 1592

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-1209>

Sylvae nuptialis liber tertius

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelnformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

trimonium. Pro puellis autem Barbat. tradit cautelam in con-
 fil. vj. incip. scripsit præclare iij. col. lib. j. scilicet vt dicant q̄
 nolunt se permittere tangi, nisi saluo honore, secundū hone- *Non me co*
 statem. Nam si vir respondeat q̄ est contentus. & statim eam *gnosces, nisi*
 cognoscit, efficitur matrimoniū, quia mulier honestè cogno *saluo hono*
 sci non potest, nisi subsistente matrimonio. Sed contrariū te- *re meo.*
 net Pich. in l. actione. iij. char. C. de transact. Mouetur per ea
 quæ tradunt Cal. & Præpos. in c. ex parte. de spons. vbi dicunt
 non esse matrimoniū in cognoscēte carnaliter puellam, etiā
 quod puella dicat, Nolo quod me tãgas, nisi prius accipias me
 in vxorē. faciunt pro Picho ea quæ superius dicta sunt in iij.
 ampliatione, de illo qui carnaliter cognoscit non animo con-
 trahendi, sed libidinis explendæ. Et sic ex prædictis habes li-
 mitationem quam isti ponunt ad superscriptam eorum con-
 clusionē. Huic limitationi vnico verbo responde, vt infra, ad
 nonam ampliationem, dum de ea faciam mentionem.

LIBRI SECVNDI FINIS.

SYLVÆ NVPTIALIS

LIBER TERTIVS.

ARGVMENTA.

- 1 Matrimonium humano generi immortalitatem tribuit.
- 2 Nuptiis nil hominibus est vtilius: est enim seminatum generis hu-
 mani.
- 3 Matrimonium ratione institutoris dicitur dignissimum, item ratio-
 ne loci & temporis.
- 4 Matrimonium laudabile dicitur propter delectationem quam con-
 tinet.
- 5 Matrimonium à maioribus nostris fuit approbatum & laudatum.
- 6 Modernorum exempla nos mouent ad matrimonium.
- 7 Experientia cuius sit nobilitatis & potentia.
- 8 Donum prolis summæ est in matrimonio considerandum.
- 9 Vxoratus in multis præferendus est non-vxorato.
- 10 Matrimonium laudatur ob amicitiam ex eo acquirendam. Amicus
 enim præualeat auro.
- 11 Affinitas siue collateralitas nulla maior quam inter virū & vxorē.
- 12 Mulieris bonæ beatus vir.
- 13 Annulus qua ratione detur in desponsatione.
- 14 Matrimonium est laudabile, quia concernit publicam vtilitatem &
 multiplicationem generis humani.

N 5 Respub

- 15 Respublica sine matrimonio stare non potest: Spuriij enim & naturales non faciunt rempublicam.
- 16 Parentum vitia an filiis nocere debeant.
- 17 Matrimonium viro solamen est ob adiutorium quod præstat mulier viro suo.
- 18 Domus non dicitur perfecta sine vxore.
- 19 Politicæ gratia necesse est nubere vel religionem intrare.
- 20 Iudices & aduocati maiori præmio digni sunt quàm prædicatores.
- 21 Matrimonium necessarium est vt fornicatio vitetur.
- 22 Puella vel vidua patiens se stuprari, an eò veniat puniendâ.
- 23 Meretricum raptus an sit punibilis.
- 24 Stuprator quibus habeat satisfacere.
- 25 Stuprator tenetur prolem ex stuprata genitam alere & educare.
- 26 Mater tenetur alere filium spurium triennio.
- 27 Pater an teneatur dotare filiam spuriam.
- 28 Episcopus seu eius vicarius potest cõcedere literas monitorias petentibus, vt res earum detinentes restituant, sub pœna excommunicationis.
- 29 Literæ monitoriæ procedere possunt vt cognoscens furem teneatur ostendere.
- 30 Literæ monitoriæ concedi possunt contra scientes detentorem rei alienæ, vt habeant rem propalare.
- 31 Furem indicare an quis teneatur aut cogatur.
- 32 Stylus Romanæ curiæ fundari solet in iure communi.
- 33 Literæ monitoriæ conceduntur contra testes quorum nomina ignorantur, vt habeant de veritate deponere.
- 34 Laici possunt à clericis compelli vt veritatem dicant.
- 35 Excommunicatio in genere tantum operatur quantum excommunicatio in specie.
- 36 Literæ monitoriæ possunt sic concedi, vt etiam non solum alium, sed & seipsum quis teneatur indicare.
- 37 Iudex tenetur occultum peccatorem abscondere.
- 38 Peccatoris occulti propalatio potius licentiam inducit peccandi, quàm emendat.
- 39 Iudex debet diligere occultum peccatorem sicut seipsum.
- 40 Denuntiationum species sunt quatuor.
- 41 Iudex ecclesiasticus non debet de facili concedere denuntiationem priuatam.
- 42 Prodere seipsum nemo tenetur.
- 43 Furati aliquid pro sibi debito, si aliter haberi nõ põt, an sit licitum.
- 44 Docere de iure parti competenti an quis teneatur.
- 45 Relationem secretam propalare an quis cogatur virtute literæ denuntiatoriæ vel monitoriæ.
- 46 Iuramentum de veritate dicenda nõ extenditur ad penitus occulta.
- 47 Literæ monitoriæ non procedunt in coniuge nec in descendentes: quia non coguntur seipsum prodere.
- 48 Literæ monitoriæ non procedunt nisi pro occultis.

- 49 Res parui pretii non sunt via monitoria exigendæ.
 50 Literæ monitoriæ si fiat criminosa, vel diffamatoriæ non colligant.
 51 Clausula iustificatiua in literis monitoriis apposta minuit ipsarum vigorem.
 52 Denuntiantis dicto an sit standum.
 53 Calumniæ præsumptio tollitur per iuramentum.
 54 Stante statuto quòd debeat positionibus cum iuramento simpliciter responderi, potest talis responsio modificari.
 55 Literæ monitoriæ à concedentis intentione sortiuntur effectum.
 56 Impossibilitas excusat ab omni executione.
 57 Monitoriis factis si moniti non pareant quid agendum.
 58 Forum rei qui est secularis sequi debens, quo iure agere debet coram iudice ecclesiastico.
 59 Iudex ecclesiasticus an omnino cognoscere debeat de re furtiua restituenda, si via monitoria procedatur.
 60 Iudicium non debet esse diuisum: nec literæ monitoriæ possunt inceptum diuidere.
 61 Propalatio virtute literæ monitoriæ facta an possit iudicialiter coram ipso propalante legi.
 62 Literæ monitoriæ vt vim habeant quibus indigeant probationibus.
 63 Debitore principali debitum confitente an alius sciens debeat propalare.
 64 Nubere esse vtile communior est opinio.

PRÆDICTIS non obstantibus teneo *Laudes ma-
 trimonii.*
 contrarium per tex. in auth. de nupt. in prin. vbi dicitur, qd † matrimonium humano generi immortalitatem tribuit. facit l. liberorū in si. ff. de verb. sig. & dicit text. in authen. de rest & ea quæ par. in §. rursus. qd † nuptiis nihil est vtilius hominibus, tanquam solis facere homines valētibus Curt. Sen. in repet. l. admonendi. col. iii. ff. de iureiur. est enim matrimoniū seminariū generis humani. secūdū Ci. quē refert fortun. de sine iuris. col. xxxv. pulchrè Bal. in c. ex trāmissa. ij. col. vbi ppter ea subiicit qd sine eo respub. stare nō potest faciunt plura quæ adducit Luc. de Penna in l. mulieres. C. de incolis. lib. x. Rosa riū Bult. in j. par. serm. xxij. col. fi. & in ij. per. serm. xxv. quasi per totū. facit Guillelmina de sacramētis & potest in tot tractatib. de matrimonio, & in tot orationib. nuptialibus varijs authorib. æditis: inter quas vide eā quā habuit Catebertus Tōstali in spōsaliibus Delphini, & Marię filię regis Angliæ, Anno M. ccccxix. Cāpanū in suo tract. de dignitate matrim. Erasmus in Encomio matrimonii. Bibliam auream

reā.c.lxxxiii.de matrimonio.col.fi. Orationes Augustini Da
rhi,& in eius Epistolis.chart.cli.&in epistolis Marcij Ficini.
lib.iiii.chart.xcv.& in epistolis Francisci Philel.lib.iiii. Fede-
rico Cornelio.epist.incip.quem nuntium.& decade ij. Satyra
x.incip.qui finē.& idem epistola directiua Nicolao Cebe.in-
cip.fuissent.lib.xj.frater Baptista Carmelitanus plura dicit in
suis Syluis : maximè in illa quæ incip.exultemus. Franciscus
Barbarus de re vxoria.cap.j. quid sit coniugium , & quæ eius
bona.Faciunt plures rationes.Et primò ratio cap.omne itaq;
xxvii.q.quæ est trimembris,Fides,proles,& sacramentum.vt
dixi in iii.ampliacione.& j.prosequar membrum secundum.
in vj.ratione.

*Fides
Proles.
Sacramen-
tum.*

3 ¶ Secundò facit trimembris ratio dignitatis suæ: scilicet ra-
tione institutoris.nam fuit Deus optimus : ideò vxor dicitur
venire de ara deorū Philosophus.j.in Oeconom. Refert Iser.
in cap.imperialem.co.vii.de prohi.feud.al.per Feder.Iaf.in l.
j.colū.iiii.ff.sol.matr.Item & ratione loci, quia fuit constitu-
tum in Paradiso Barbat. in Ioannina. col.xviii. Panor. in cap.
fin.de frig.& malefic. Tabiena in verb.matrimonium. ii. §. j.
Item & ratione loci, quia fuit constitutum in Paradiso. Petrus
Subert in tract. de vinea domini. iiii. parte cap.xv. Io. Lup. in
cap.per vestras.de donat.inter vir.& vxor.char.lxxviii.co.iii.
Item ratione temporis, quando fuit primum sacramentū in-
stitutum, vsq; tempore innocentix.& probantur ista tria mē-
bra Gen.c.ii.& iii.& bene pondera vnicum & primum præce-
ptum Dei.Gen.j.& Rosarium Busti quem statim allegauit.

*Ratione
institutoris
loci & tem-
poris.*

4 ¶ Tertia principalis ratio est delectationis, quæ tanta est in
matrimonio quanta dici potest : & quam ibi Deus posuit vt
genus humanum conseruaret. Anteros Fregosij. chart. xlvj.
post Lactantium. Ægidius de regim.princ.lib.j.part.ii. col. v.
vnde solet dici, q; qui non habuit vxorē, nescit quid sit bonū.

*Delecta-
tionis.*

5 ¶ Quarta ratio qua quis moueri debet, est exemplum maio-
rum nam maiores nostri matrimonium contraxerunt:& nisi
sic fecissent, nos non essemus: vnde vestigiis maiorū inhæren-
dum est. §. si. insti. de adopt. l. testamenta. C. de testam. ibi, mos
fidelissimæ vetustatis, &c. bonus text. in l. apud Iulianū. §. con-
stat. in fin. de le. j. quem ad hoc allegat Socin. conf. clxix. circa
primum.col.vj. versi. confirmo. faciunt præcemia Regularum
Cancel. Apostolicæ, ibi: prædecessorum vestigiis inhærendo.
l. maximum vitium. C. de lib. præter. in præm. clem. in §. nos
verò

*Exemplū
maiorum.*

verò. facit cap. literis. in fin. de rescrip. vbi principes de more sequuntur vestigia maiorum. pulchrè Oldr. consi. xciii. magister. iiii. col. ver. imò est verisimile Bald. in l. nemo. C. de sent. & interloc. quem refert Fabianus de Monte in tract. de empt. & vèd. in q. v. col. vii. & probat Hadrian. Papa noster in Quod libetis. q. xii. cap. iii. inquirèdum est. col. iii. quòd exemplo effi caciùs alios corrumpimus, quàm doctrina. hinc Cato, Multo rù disce exemplo què facta sequaris. vbi Ascèsius. & ibi Polycarpus allegat illud Ouidii: Fas est & ab hoste doceri, latè Iudocus in tract. de nobilitate. cap. vii. & chart. fin. intelligendo de bonis exemplis. Isocrates in oratione de bello fugièdo. incip. omnes. in toto opere, col. xiii. latè. Felin. in cap. inter cate ra. de offic. ord. Sed maiores nostri etià plures sancti viri matrimoniu cōtraxerunt: vt latè refert diuus Hieronym. contra Iouinianū. quem latè reassumpfit August. Dathus circa fin. suū operis. in tract. de connubio sanctorum. & habetur aliquid de hoc in ii. parte Rosarii. serm. xxv. litera f. quid maior exēplis quorum me turba fatigat? Cur. Sen. consi. xlix. memorię. §. ad quartum. col. ii. imò plures habuerunt duas quod hodie non licet. Gilbertus in quæstionib. post Philosophū. ii. Oeconom. chart. iii. & exempla eò quidem efficaciora sunt. quo à nostra cognitione minus remota. Card. Papa epist. cclxxxii. post medium. Petrarca epist. viii. animi. circa mediū. vbi plus credit factis, quàm verbis. epist. xc. exemplis abundo. Matthæus Bosius epist. xj. quod ardebā. & l. nuper. chart. iii. & exempla præ sentia plus mouent quàm præterita. Greg. quem refert frater Gregor. Britannicus. serm. funebri. xxxvii. facit Aristot. parte xviii. problem. iii. Ab eis ergo licet arguere. gl. ii. in cap. quod suspecti. iii. q. v. Etenim per exempla rem melius & velut oculata fide intelligimus. pulchrè Galiaura in l. j. col. j. ff. de verb. oblig. & propterea.

¶ Quinta ratio est, exēpla Moder. quæ magis mouent quàm 6
verba referentia exempla antiquorū. l. prætor, §. Iulianus quo tiēs. ff. de collat. bon. & plus est opere docere, quàm voce. Io. i. refert Zachar. in serm. cōcili. Pisani. col. ii. Mattheus Bosius epist. vi. biēnio. & dicit Comes Purliliarū in lib. de educatione liberorum. chart. vj. cap. de ludis adolescentiæ, quòd super stitis viui, magis quàm mortui, fama ad virtutē impellit: quæ admodum viua vox habet nescio quid latētis energiæ, vt effi caciùs quàm ea quæ leguntur in viscera audiētium penetret.
Matth.

Matth. Bosius de tolerandis aduersis. in ii. col. chart. j. Felin. in rub. de fide instr. col. j. Io. Mirādula epist. incip. solidius nunquam. Sed nonne videmus quotidie eos quibus vxor præmor tua est, nūquā quiescere, donec aliā, imō & propriis filiis no uercam superinduxerint. L. nō est. ff. de inoffic. testam. Ang. in l. si adulterium. §. idem imperatores. vbi postilla. ff. de adulter. Corn. in l. iubemus. col. ii. C. ad Trebel. de quo gl. & Doct. in §. affinitatis. instit. de nup. dixi in verb. per se & hæredes. char. x. facit Io. Vilemati. in repet. l. diuus. ff. de fidei. col. pen. num. 163. Inquit enim Hieronym. contra Iouinianū. c. xv. quod nemo meli⁹ scire potest quid sit vxor, vel mulier, quàm ille qui passus est. & sic succedit illud Hesiodi. Non est ducens vxorē, qui nō tempestatibus agitetur. Dicunt omnes, & ducunt vxorem scientes. faciūt quæ ponit Petrarcha de remedio vtriusq; fortunæ. lib. j. dialog. lxxvi. de secund. nup. & in hanc cōuenit Pontanus in dialog. de obedientia. lib. iii. in primis quinq; capitulis. vbi plenē loquitur. Cū igitur peritis in arte credē dum sit. l. j. ff. de vent. insp. cap. proposuisti. de probat. vbi latē Decius in vlt. not. Hippol. in l. j. §. præterea. col. xx. in l. diuis Pius. col. iii. ff. de quæst. quia dicit Philosophus. j. Metaphys. quod experientia facit artem. refert Bart. in tit. de pac. tenen. in si princip. Et propterea dicit in vj. Ethicor. & alibi, vt refert Fortunius in l. j. col. xix. ff. de iust. & iur. Albertanus lib. ii. cap. de prudentia. col. ii. quod iuuenes non possunt esse prudentes quia prudentia requirit experiētiā, quæ indiget tempore. & viii. Politi. quod impossibile est vel certē admodum difficile, vt qui opera ipsa nō tractat, peritē valeat iudicare: & propter ea dicimus, quod experientia est rerum magistra. cap. quā sit. de elect. lib. vj. in auth. de appel. & intra quæ temp. in prin. ver. ex rerum autem. & Ouid. in ii. de arte: Solus & artifices qui facit, vsus adest. & Boetius in j. de disciplina scholarium dicit, qd scientia sine vsu prodest parū: vsus sine scientia prodest multū. facit Alber. in Dictionario. in verb. argumentū. co. vii. dicēs, qd experiētia est nobilior eloquētia, licet nō sciētia. pulchre. Barb. lib. ii. cōs. lvi. sapiēter. col. j. plura Panor. in proem. suæ practicæ. col. i. Spec. in tit. de li. concep. col. i. Ponzinibius in tract. de bannit. co. xi. versi. ii. Quia Claudius in monarchia Franciæ. parte xi. secūda gl. pragmaticæ in §. sint veri. in verb. experiētia. in chart. cxlvii. Ang. cōs. cx. Sāctissima. col. iiii. subiungens, quod tantūm dictat scientia à practica, sicut tactus à visu

*Peritissi -
mis in arte
creditur.*

*Experien -
tia.*

7

visu intellectuāli. Quia experientia est sicut lapis quo probatur aurū. Et apud Sallustiū in Iugurthino, inquebat Marius: Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi egomet: alia gessi, quæ illi literis, ego militādo didici: nunc vos existimate facta an dicta pluris sint. Matth. Bos. epistol. l. j. nuper, chart. ij. latè Ias. in oratione ad Alex. vj. incip. Priscorū. chart. iij. Et non minus inhærendū est expertorū sententiis sine demonstratione, quàm demonstrationibus ipsis vj. Ethic. refert Hadrian. Papa noster in Quodlibet. ij. pūcto iij. col. j. est char. xxix. in fin. facit Lisoperita. chart. j. iij. argumēto. Cacialup. de debito fugi. q. ix. Et in repet. l. diem functo. ff. de offic. assciss. col. xij. quod vsus est magister. Aegidius allegat Cæsarem in commētariis. Et propterea cū liber Roffredi de libel. sit mera practica, solet dici melior liber qui sit factus super Ius Ciuile, licet ibi plura falsa immiscuerit. Et propterea Doct. eum rarò nomināt in Scholis, vel alibi etiā in benedictis. sunt verba Pet. Iac. in sua practica. in libello, super conditione ex moribus. col. xix. est chart. lxxxix. vide tamen Lancel. Politū in tract. de offic. aduoc. in rubr. de scientia. Qualis requiratur in aduocato. Catell. in ij. parte Memoral. in verbo, practica. quæ allegabo infrā in viij. limit. quod sit iudicandum pro communi opin. Si ergo isti tales secūdas nuptias ita accelerant, & qui experti sunt, & qui possunt dicere, Eruiisti animā meam de inferno inferiori. P sal. lxxxv. incip. Inclina Domine. gl. in l. conditio in præteritū. ff. de verb. oblig. Et iuxta illud Comici Philemonis, Qui nō admirabatur si quis semel mare esset ingressus, sed si quis iterum: nec eum qui semel vxorem duceret, sed qui iterum. refert Baptista Egnatius in Racematione. cap. xij. ante medium. oportet dicere quod bonum est nubere: aliās essent stolidiores animalibus irrationabilibus. nā, Quæ semel euasit retia, vitat auis. Et, Qui semel captus fallaci piscis ab hamo, Omnibus vnca cibus ærā subesse putat. gl. in ca. i. de pœnit. dist. v. in verb. moriturus. faciunt quæ dixi de reconcilian da vxore adultera. Et licet Pontanus in Charonte. chart. pen. adducat illū cui de prima vxore bene successerat, noluisse ea defuncta de secūda periculum facere: quia sciret temeritatem non semper felicem esse, vt plura proueria. Et Alex. benedictus in tract. de Peste, circa princ. tamen econtrā videmus plures nouiter attentare quæ infeliciter experti sunt. latè Petrar. cha epist. xlv. adeo pertinax. licet spes quandoque fallat etiam sapien-

sapientissimos. Bald. in consi. schismatis. col. x. & sic frustrâ vadit qui spem obtinere non potest. Bald. in tit. quo tempore miles. col. j. vnde si perdiderūt vxorem, quæ sibi seruiebat, nisi velint ipsimet esse sibi seruitores, oportet aliâ ducere: prout de scholari expellente famulum, dicit Bart. in l. j. circa medium. C. de ser. & aqua. qui experti sunt. ita accelerant secundas nuptias: quanto magis alij nunquam experti.

8 ¶ Sexta ratio est bonum proles quæ videtur cōsiderabilior in matrimonio, vt dixi in iiij. ampliatur. quid enim dulcius possi seruat memoriam no- detur, quàm proles, per quam diuturnam nobis memoriâ relinquitur? d. l. liberorum. in fine. ff. de verb. sig. Bar. in Ioannina. col. xxvij. Portius instit. de iure nat. gent. & ciuil. col. iiij. latè Socin. consi. xcviij. aliàs consului. lib. iiij. vbi dicit qd testator qui relinquit filia, si decederet sine filiis, reputatur fatuus, & sic intestabilis. Est enim homini à natura insita posteritatis cura, quod proles quidem studiū declarat: ac præsertim optimo cuiq; benèq; instituto. secundū Pontanū in li. j. de prudentia. char. iiij. Guaynerius in practica, in proce. de ægritudinib. matricis. latè Ægid. de regi. prin. li. ij. part. j. c. vj. Et fœcūdæ sunt vt plurimum & Symphorian. Theologiæ Trimegisticæ partícula x. refert plures mulieres quæ nouem, quæ decē, quæ xj. vno partu ædiderūt. & vidimus in Ast. de Anno M. cccccxiiij. tres pauperes fœminas tres fœminas pro singulo vnico partu ædidi sse: etenim filiorum amor superat dilectionē quam patres habent in semetipsos. l. isti quidem. ff. quod met. caus. Bal. lib. ij. cōf. ccccxxix. dicta in fin. Ferrat. caute. xxv. partes. col. fin. Aret. consi. xiiij. viso tertio dubio. Felin. in cap. afferte. ij. not. de præsumpt. Barb. li. j. consi. xx. illud. col. v. & xxix. illud col. ij. & xliij. præclarè. col. iiij. & alibi sæpe. hinc sumpsit vnā bonam cautelam Carolus Magnus, qui cū nesciret an pater vel filius occidisset quendam, finxit se vtrunq; velle suspēdere: & tunc pater confessus est se occidisse: & solus suspensus fuit filio liberato: & sic plus dilexit filium, quàm seipsum refert Barb. in cap. in præsentia. chart. x. de probat. in Ioannina. col. xliij. in cap. j. col. ii. de commod. in repet. l. cū acutissimi. C. de fideicom. col. xxiiii. Pich. in l. quartam. col. xlix. ad l. Falc. Paris de Sindicatu. chart. pen. col. fin. versic. sequitur modo. Io. Lup. in tract. de donat. inter vir. & vxor. char. lxxii. col. iiii. las. in l. si is qui pro emptore. col. 50. ff. de vsuc. & pater fortius amat, licet mater tenerius. secundū Scotum. Hippol. in l. i. col.

Pater plus diligit filium quam seipsum.

Cautela Caroli Magni.

j.col.xvj.ff.de quaestione. Carell.in ij. parte Memorial.in verbo,
 dolus. & ad hoc non quadrant dicta Petrarchæ de Remedio
 vtriusq; fortunæ.char.pe.dialog.cliij.de moriente sine filiis.
 Frater Lud.de Verit.cōtrit.in iiij.præcepto legis diuinæ.q.ijj.
 & Ceres apud Claud.de raptu Proserpinæ:Nosti quid sit Luci
 na,timorq; Pro genitis,& quātus amor,partusq; tulisti Tu ge
 minos.facit vij.Éthic.licet Picus legendo diceret quoniam
 credidit esse verū,quod pater plus diligat filiū quàm seipsum:&
 tamen ipse facilius hoc poterat scire,quia tunc & patrem & fi
 lios habebat.Quidā dicunt prædicta vera dum sunt infantuli.
 sed eis viris effectis minuitur dilectio.Itē iste amor,secundū
 aliquos,non est gratia filij:sed gratia ipsorū parentum qui ca
 piunt eam delectationē in eos videndo & audiendo,qui nedū
 puer,imò & sus in illa tenella ætate habet aliquam gratiā.&
 de laude puerorū Bustus in Defensorio montis,char.lxviij.pa
 tet euidenter.nā si eos diligerēt plusquam seipfos,gratia ipso
 rum filiorum non tantum dolerent quando moriuntur infan
 tuli,ex quo sunt certi eos ire in paradysum. Itē libentius eos
 extra patriā ad ad descendū bonos mores transmitterēt:& sic
 nescio si dicantur diligere filios,vel semetipsos. Itē allegatur
 Turcus modernus,qui priore excepto, reliquos filios interi
 mi iussit,vt illū in pacifico regno relinquat. Et quomodo edu
 candi sint pueri,vltra infinitos tractatus,de hoc vide Ægidiū
 de regimi.principum.li.ij.particula ij.per totū,& ibi.c.iiij.dē
 cit quod mater plus diligit filios,quā pater.Sed distingue vt Ste
 phanus Canuti in tract.de regim.castitatis.char.xxviij.& seq.
 vbi latē de isto amore filiorū:& cur vnus plus alio diligitur.
 tamen est vera caro patris:vt naturaliter probat Paul.de Cast.
 lib.ij.conf.cliij.col.iiij.in præsentī causa,Bal.lib.ij.conf. fin.
 statuto cauetur.subiiciēs idē in omnibus quæ inde deriuatur
 & sunt viscera patris.Socin.lib.j.conf.xxij. circa prædictam.
 col.vj.verf.presbyter.pulchrè Bal.in c.quæ ecclesiarū.colum.
 pen.de cōstit.dixi in meis clausulis instrumentorū.in ver.per
 se & hæredes. ¶ Septima ratio est præcedentiæ & honoris: s
 nam cæteris paribus præfertur ille qui habet vxorē & filios.
 facit Plato,quem refert Gilbertus in quaestione. post Philoso
 phū.ij.Oeconomic.chart.vj.Codr.ferm.iiij.incip.Plutarchus,
 quem omnino vide.Præterea quandiu quis est sine vxore,etiā
 si caniciē habeat,nihilominus habet mores adolescētis: vxore
 ducta,grauitatē induit,hinc dicitur vulgò,quod si lupus vxore

rem duceret, castigarétur: & si mare haberet vxorem; nō esset
 ita procellosum. Cacialup. in consilio pro monachis cōtra ca
 nonicos. col. antepe. vbi allegat Gellium in Noctibus Atticis
 lib. vij. c. xiiij. ibi non qui plures annos natus: sed qui plures li
 beros, & c. est lib. ij. c. xv. incip. apud Purpur. in l. cum quid. ff.
 si cer. pe. nec est omnino felix, qui est specie turpissimus, & si
 10 ne prole. secūdū Philosophū. j. Ethic. ¶ Octaua ratio est ami
 citiæ: nā plus valet amicus, quā aurū in capsā gl. in c. nisi spe
 cialis de offi. deleg. Ascēsius super illud Catonis Si potes igno
 ris & c. Albert. in rub. de multiplici vtilitate. & dicimur posse
 quod per amicos possumus, iij. Ethic. Hadr. Papa in Quodlib.
 q. vij. litera p. Pulchrē Erasmus in epist. ad regē Anglorum an
 te opuscula Plutarchi, de adulatore. & in j. parte Prou. ccxxij.
 Vbi amici, ibi opes. & ij. parte prouerb. clxxiiij. amicus magis
 necessarius, quā ignis, & aqua, & char. v. Amicus est alter ipse.
 Philosophus ix. Ethic. Et Cicer. de Amicitia. Refert Rosarium
 ij. li. serm. xv. litera m. & xxxviij. litera k. plura Barba. in c. ix.
 in vj. col. de cōsti. vbi dicit hoc non procedere in amicitia mar
 chiana. vbi nullus reperitur amicus verus: sed in bono amico,
 de quo ipse in Ioānina colum. cxviiij. sunt enim marchiani de
 quibus gl. in l. rem legatā. ff. de admi. leg. Cū fueris felix, mul
 tos numerabis amicos: Tēpora si fuerint nubila, solus eris. de
 Catelanis etiā cauē. dicit Bal. in proce. Rex pacificus. col. vij.
 & dicit Feli. in c. quoniā abbas. iij. col. de offic. dele. quōd licet
 scholares diligant se in scholis: quando sunt prælati, dicunt,
 Non noui vos. Sed quæ est maior amicitia quā vxoris: vt in
 quit Franc. Barbarus de re vxoria. lib. ij. c. j. de charitate coniu
 gali. Ægidius de regim. princip. lib. ii. parte i. c. vij. & seq. & c.
 si. vbi quōd etiam aliqua secreta sunt eis communicanda pro
 pter amicitiam: & inter maritū & vxorē est maximus amor.
 Signor. consil. lxxiii. Titius col. ii. amorem & pax, est princi
 pium omnium rerū naturalium, vt habetur in Physicis. refert
 frater Dominicus de Guelfis & Gebelinis charta iii. & cur sit
 tantus inter cōiuges, nulla ratio reddi potest, nisi quia sic est:
 vt dicit Angel. consil. cccxxxix. incip. super primis. col. v. Ista
 enim magis intellectu percipi, quā exprimi possunt: vt in si
 mili Cy. in l. legem. C. de rer. permut. & in l. si constante. colū.
 fina. C. de dona. ante nupt. vbi dicit quōd hoc sunt experti. &
 inquit Propertius, Omnis amor magnus, sed aperto in coniu
 ge maior. refert & plura exempla ponit Frego. in suo Antero
 te. char.

te.char.lxxiii.& seq.& in sua Valeriana.lib.iii.c.iiii.de cōiugal.charit.Et debet maritus esse sollicitus qualiter placeat vxori ad Corinth.vii.Et inter maritū & vxorem potius est vnitas, quàm coniunctio,vel affectio,quia vnum corpus & vna caro sunt xxvii.q.iii c.agatosa.Corn.lib.ij.consil.clxv.incip.circa.primum.col.vii.ver.& similiter vicini.allegans illud Marth.xix. Iam non sunt duo, sed vna caro.pondera verbum,sunt.nam vt dicit Bal.in consil.schismatis.col.xi.Sum,es,est,est verbum substantiuum,effectiuum,& productiuū, substātiā rei perfectissimè includens:nec est aliud verbum ita substantificum in mūdo,licet aliquando improprietur. Ias.in l.iii.§ genera.j.not.ff.de acquiren.pof. Quomodo ergo intelligitur id quod habetur Ferrariæ in ecclesia sancti Augustini suo duplici simulachro eiusdem mulieris,vno in forma fortitudinis,altero in forma iustitiæ,vbi picta sunt hæc verba: Quæ sunt p his quæ non sunt:quæ si essent pro his quæ cum sint nō sunt, quæ vidētur esse pro his quæ clām sunt,in causa sunt vt quod estis fisis.ad quod facit illud Exod.iii.Sum qui sum.& Tiburrii in vita sanctæ Cęciliæ,dū declarat illud quod videtur esse, & non est:& illud quod non videtur esse,&est.Ad rem redeo, & dicit Philosophus,quem refert Nata in e. quamuis de pac.lib.xi.colum.xxxiiii.q.xij. quod in dubio vxor præsumitur seire facta viri propter dulcem collocationem inter eos.facit Claud.super Lucā char.xxiiii.litera e.hinc dicit Afflictus constitutione,pœna carere.quod vxor participans cum suo marito excommunicato,non punitur: & vendens iocalia pro iuuando maritum suum rebellem,non incurrit pœnam fauentium rebelli. sunt enim socii diuinæ & humanę domus.l.i.ff.de ritu nupt.Latè Cepol.consi.v.processum est col.pen.verfi. eo saluo.Pet.de Vbal.in tract.societatis.vi.parte.q.xxiii.col.iiii.Bon.de nobilitate.iii.parte.num.clxxxv.Oldr.consi.xcv. ex forma.colum.v. Et ideo vxorem quis debet diligere sicut seipsum.ad Ephes.v. hæc & alia plura tradit Alberic. in l.donationes quas Dy.C.de donat.inter virum & vxor. colum.ii. vbi dicit hoc maximè procedere in regibus, qui ad dilectionem vxoris eò magis tenentur, quo sunt aliis nobiliores. l. si vxor.§.i.ff.de adulter.facit Anteros Freg. chart.xxxvii.& seq. Idem in quocunq; nobili tenet Oldr.d.consi.colum.iii.Pet. de Lesnaudiere in tract.de Doctorib.parte.i.q.xxv. facit Albertanus de vxore diligenda, Francif.Barbarus de re vxoris.

Regibus,

lib. ij. cap. j. de charitate coniugali. Ægidius de regim. princ. lib. ii. parte j. c. viii. Ioan. Montolonius in promptuario Iuris. in ver. vxor. col. vj. & ecotrà: licet castitas sit proprium mulierum, tamen multo plus illustrium. Ang. in l. si qua illustris. C. ad Offic. & sunt eadem caro. Ioã. Vilemati in repet. l. diuus. ff. de fidei. num. cl. Barbat. in c. significauit. ad fin. de rescrip. † Et
 11 propterea nulla est maior lateralitas, quàm inter virum & uxorem secundum Bal. ibi in j. not. & infortunia vnus dicuntur esse cõmunia alteri. Iaf. in l. j. col. j. C. vnde vir & vxor. Panor. in cap. non est. de sponsa. Et licet non sint affines, sunt principium affinitatis. Iaf. in dicta. l. j. col. iij. j. nota. in l. maritus. C. de procur. & dicit Ioan. Montaigne in tracta. de bigam. j. q. col. xxx. quod sunt vnum corpus & vna anima. idẽ tenet Hippol. in l. j. §. seruum mariti. ff. de quæst. & dicit Rosarium in ij. parte. ferm. xxiiij. litera o. quod † mulieris bonæ beatus vir. & homo debet derelinquere patrem & matrem & adhærere vxori suæ. Gen. cap. ij. extrà de diuor. cap. gaudemus. & plures mulieres virum diligentes affectuose recitat Petrarcha in triumpho castitatis. cap. j. Pontanus in tracta. de obedientia. lib. iij. cap. v. quod incipit, quamquam in cuius dilectionis signum in desponsatione vtuntur annulo: quia † eius rotunditas, quæ est infinita, designat quod amor cõiugum debet esse infinitus. Et
 12 primus annulus qui ad hoc fuit electus, erat de ferro, cū vno adamante ad designandum, quod sicut adamas retrahit ferrum à magnetem: ita vir retrahit amorem vxoris à patre, & ponitur in digito annulari in signum dilectionis, quia ab eo ad cor quædam vena protenditur. ita Alber. in Dictionario. in verb. annulus Lucas de Penna in l. si libertus. C. si. seruus aut libertus. lib. x. Rosarium. ij. parte ferm. xxv. litera d. l. filia in orbitate. C. de inoffic. testam. hoc est in digito ante paruū: vt Macrobius Saturnal. v. Mancinellus in sermonib. lib. ix. tit. iij. & tit. v. Gel. lib. x. cap. x. veteres. non tamen est intelligendum quod hoc, nec aliã pompa matrimonialis consueta sit necessaria ad matrimonium: quia sufficit solus consensus. gl. in §. disponat. in verb. nuptias circa fin. authen. de nupt. imò in aliquibus locis tempore spõsalium solet verberari sponsus. glos. in l. cum inspeximus. in verb. rapismata. C. de emanc. lib. prout Bononiæ vbi dant alapas. gloss. in authen. constitutio quæ de dig. in verb. iniuriis. Et alios diuersos ritus antiquorum in similibus enumerat Valeriana Freg. lib. ij. c. j. de prisca institutionibus.

*Annulus
spõsatorius*

Et

Et quis prius interrogari debeat, an maritus vel vxor, dicam
 infra respondendo ad tertiū, quòd matrimonium sit seruitus.
 ¶ Nona ratio est vtilitas publica, & multiplicatio generis
 humani. Ioan. Montaigne in tract. de bigam. quæst. j. col. ix. &
 seq. Reipub. enim parendum est. l. veluti. ff. de iustit. & iur. &
 ibi Ias. plura adducit Bologn. in repetit. authent. habita. col. j.
 dixi inter consilia feudalia Bruni. confi. xii. col. j. Sed matrimo-
 nium est principium & fundamentum generis humani: vt in-
 quit Barb. in cap. quod translationem de offic. leg. col. xiiij. &
 dicit Bald. in cap. nonnulli. col. ij. de rescript. & in c. transmissa.
 col. fi. de restit. spol. ¶ quòd sine matrimonio respub. stare non
 potest: quia spurii & naturales nō faciunt rempub. facit. l. j. ff.
 sol. mat. Barb. lib. iij. confi. xl. clementissimum. co. v. vbi dicit,
 quòd ciuitas debet impleri liberis legitimis, & non bastardis,
 & quòd princeps debet quærere eum implere viris bonæ opi-
 nionis, etiam si sint alienigenæ. facit Ioan. Lup. in repetit. cap.
 per vestras. de donat. inter vir. & vx. in toto opere. char. lxxxj.
 colū. j. dum ita intelligit Platonem dicentem, quòd ortus no-
 stri partem patria vendicat. Ferrar. cautel. j. Rosarium Buxt. i.
 parte. sermo. xxij. litera v. vbi dicit, quòd talis proles dicitur
 degeneres populi, & ignobiles, nec bello fortes, nec fide stabi-
 les, nec Deo amabiles, nec honorabiles hominibus. cap. si gēs
 Anglorum. lvj. dist. & dicit Cacialup. in repe. l. si qua illustris.
 C. ad Orfic. in fin. col. quòd sunt plantæ infructuosæ: & quòd
 nō dabunt radices altas. & col. xxvj. quòd sunt omni iuri exosi
 & abominabiles. Ideo Veneti nō admittunt eos in corū confi-
 lio, etiā si postea fuissent legitimati. Fulg. consil. lxii. stāte sta-
 tuto. col. ij. Et hoc est quod dicebar illis Comes Bassignanę d.
 Alex. Malabayla senex, quòd maluisset accepisse meretricē,
 & ex ea habere prolem legitimā, quā sciret esse suā, quā ea
 rere sobole, prout & carebat vxore. Præterea & si mulier sit
 adultera, nōne fortè melius est educare filiū vxoris tuę qui
 posset ita esse tuus sicut adulteri nā vt Ouidius xx. Elegiarū
 ad Isidem: Sed tamē aut ex me conceperat, aut ego credo. Est
 mihi pro facto sæpe quod esse potest: imò & ita præsumitur
 etiā si vxor staret in prostibulo. l. miles. §. defuncto. ff. de adul.
 dixi suprā vj. col. quā adoptare extraneum qui non sit tuus
 nec tuę vxoris. ff. & C. de adop. Nec dicas q̄ isti spurij verber-
 rāt patrē putatiū & faciūt alia mala quę suprā dixi in vij. in-
 conueniēti, de incōtinentia muliebri, & sunt infames infamia

14
 Multiplica-
 tio hominū

15

Alexāder.
 Malab.

facti. ut Azo, quē refert Cacialup. in repet. l. si qua illustri. C. ad Orfic. col. xxvj. latè Francif. Curt. Sen. in repe. l. admonēdi. col. iij. ff. de iureiur. qui plura congerit contra spurios. quæ vt audiui à præceptoribus meis, ibi glomeravit quasi in princip. ad emulationem Iason qui illam legem etiam tūc repetebat, in eius concursu, qui erat spurius. & etiā eodē tempore scundum eos illam reperit Ioā. Baptista Cacialup. Idem vult Nic. de Vbal. in trac. de succes. ab intesta. in j. parte. in iij. specie liberorum. est char. iij. & seq. vbi sequitur dictū Azo. quod spurius sit infamis infamia facti. sequitur etiam Bal. & Alex. in l. iij. col. ii. ff. de lib. & posth. Claud. in l. Lucius col. ii. ff. de vul. & pupil. Rosel. in monarchia char. cix. vers. hanc dignitatem. col. ij. taf. in l. fratris ad fi. C. de inoffic. test. Alex. lib. ij. consil. xviii. examinato. col. j. Barb. lib. iij. cōsil. xv. clemētissimi. col. antep. & dicit Fulg. cōsil. lxii. stante colum. ii. quod Venetiis & Romæ nō admittuntur in cōsi. idem audio Mediolani in collegio Doct. pro quo gl. in Pragmatica. charta xcviij. vers. honorum, & Goliath fuit spurius. Bald. in c. super eo. de Elect. Et idem Nic. de Vbal. in d. tract. chart. viii. & dicit plura mala de spuris. & Paris de Puteo in tract. de re mil. libr. vii. rubric. quod impunis nobilitas attenditur. est chart. xxxii. col. ii. latè Io. Lup. de donat. inter vir. & vxor. chart. lxxvj. vbi vtiliter loquitur Barb. lib. iiii. consil. xlii. immortalem. col. vij. facit illud
¹⁶ Sapientiæ iij. circa fi. & Platinæ cōtra amores. char. ii. † Sed ad eorum excusationem vide alium. Io. Lup. in tract. de matrimonio, in vlt. q. vbi dicit quod vitia parentum non debent nocere filiis. Ioā. Mōtolonium in promptuario Iuris, in ver. filius. col. v. & plures qui boni fuerūt enumerat. Nic. de Vbal. vbi sc̄. dum arguit ad partes. Et Bon. in tract. de nobilitate. iij. parte. num. lxxvii. licet iij. parte. col. ii. aliqua adducat contra eos: & vide etiam quos enumerat Anteros Fregosii, char. xv. & char. xxvii. & Iaf. & Claud. quos ambo vidimus in hac Legali philosophia florentissimos, erāt spurii. mortuus est itaque Iason eo anno quo illustri Ioānes Jacobus Triuultius: credo duos illos Mediolanenses omnes ætatis suæ superasse: vnū scilicet in peritia militari, alterum in legali. & Io. And. vt infra dicā loquendo de eius authoritate. & Barto. fuit enutritus à fratre Petro de Assisio, qui rexit domum vbi infantes expositi nutriebantur: vt ipse dixit in l. quidam cum filium. iij. colū. ff. de verb. oblig. Item Gratianus compilator Decreti cum duobus
fra

fratribus suis fuerunt spirij, & nati in quadam capfina. prout
 adhuc hodie Nouarienses gloriantur tales viros protuliffe.
 & Fasciculus temporum, charta iij. notat omnes artes & sciē-
 tias seculares, liberales siue mechanicas humanæ curiositati
 deseruiētes à filiis Lamech fuisse inuētas: & sic filij adulteri
 ni primum subtiliores aliis fuerunt, vt ibi. præterea quid tan-
 tum curādum, an à te vel ab aliis genitus fit, postquam omnes
 ab Adam descendimus. ¶ Decima ratio est adiutorij quod
 præstat mulier marito: nam dicit Lancel. in l. si greg. col. ij. ff.
 de leg. j. ad constituendum bonam domum necessaria est mu-
 lier quæ communicet communione coniugali. & quæ etiam
 pro parte sua gubernet domum cōsiderētque semitas suas, &
 panem otiosa non comedat: & bonum mulieris est esse opero-
 sam secundum eum. Aegidius de regim. princip. lib. ij. parte. j.
 c. vij. & dicitur, Væ soli: quia si cadat, nō habet qui releuet eū.
 c. ij. de statu monachorum Ecclesiast. iij. in casu nostro Fran-
 cis. Barbarus de re vxoria lib. ij. c. vij. de cura domestica. & ma-
 gnā potentiam societatis collige ex malis quæ patiūtur mi-
 lites: quæ si soli, non esset possibile hominē sufferre. facit Al-
 bert. rubric. vlt. de conuersione ad Deum. col. iij. Luc de Pen-
 na in l. ij. col. ij. C. de prox. fac. serin. lib. xij. Et si dicas quōd
 potest habere seruitores, ancillas & socios. Respondeo, quōd
 non ita diligunt, imō semper furantur, etsi deberent furari ci-
 nerem. Portius in §. singulorum. instit. de rer. diuis. col. ij. & si
 eos deputas calculatores, docent detrahere Trebellianicam.
 gl. in l. ne diutius C. de numer. li. xij. & facit Petrar. epist. lxxij.
 tria. & epi. lxxxj. nuper. caue ab ostio posteriore, seu postico,
 quia solet domum destruere. Cepol. de seruit. vrb. cap. xlij. de
 ostio in fin. facit. gloss. mag. in l. Iulianus. in prin. de act. empr.
 quæ ponit illud, Quid domini facient, audēt cum talia fures?
 id est serui. & propterea quādo aufugiunt, præsumitur furasse
 res amissas in domo. Decius consi. cxxx. col. fin. Item ista pro-
 cedere possunt, dum quis est iuuenis & sanus: sed dum est se-
 nex, vel infirmus, rari sunt fideles, & omnes deserunt: vel si ro-
 manent, hoc facient vt furentur vt videmus in personis eccle-
 siasticis ettenire in tract. de fide concubinarum erga sacerdo-
 tes. & Corij de anno M. cccc. xj. concubina cognoscens sacer-
 dotem pecuniosum subditum fluxui sanguinis per nares, in-
 tromisso noctis tempore clam amatore, sacerdoti pugionem
 in nares immisit, & ligatum tenuit donec totus sanguis efflu-

¹⁷
Adiutorij.

*Mulier de
 bet esse ope-
 rosa.*

xit. Et expirauit, & pecuniam furata est: & tandiu res occulta permanfit, quòd quasi miraculum fuit tanti sceleris reuelatio illinc ad plures menses. facit Gen. cap. ij. circa fin. Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Ioan. Montaigne in tract. de bigam. iij. q. col. ij. Nam vt inquit Philosophus, quem refert Ioan. de Selua in tract. de beneficij. char. xij. col. j. quòd ad esse ciuitatis & ad perfectã politicam, requiritur genus agricoliarum ad alimenta de qua Albertanus de operibus & labore manuũ: Artifices mercenarij qui arte & laboribus circa necessaria ad victum operentur. Albertanus in rub. de artibus diligendis: Milites bellici, ad compescendum rebelles, & defendendũ ab impugnantibus: abundantia pecuniarum ad opportunitates bellicas prosequendas: sacerdotium, ad cultum Dei: iudices, ad dirigendum & regendum pariter. idem Philosophus j. Politic. dicit, quòd non potest domus consistere sine vxore: quia vnus homo nõ sufficit sibi in his quæ ad vitam pertinet humanam, quorum quædam sunt competentia viris, quædam mulieribus. vnde fit societas viri ad mulierem. quæ societas mouet ad matrimonium. sunt verba Præpos. in cap. tanta. col. xi. confi. sint leg. facit pulchrè Aegidius de regim. princ. lib. ii. parte i. cap. v. & tribus sequentibus. vbi allegat Hesiodum dicere, quòd domus consistit ex tribus, viro scilicet, muliere, & boue aratorio. & inquit Philosophus in i. Polit. hic, † quòd domus non potest consistere sine vxore. propterea Marcellus quem refert Gellius i. Noctium Atticarũ. c. vi. dicebat: Si sine vxore, Quirites, esse possemus, libenter omnes ea molestia careremus. Sed quoniam natura ita tradidit, vt nec cũ illis satis cõmodè, nec sine illis vllõ modo viui possit, salutis perpetuæ potius quã breui voluptati cõsulendum est. Refert Bon. in tract. de nobilitate. ii. parte. num. xliiii. facit Erasmi. ii. parte. prouerb. dccxciiii. Neq; cum malis, neq; sine malis. Codrus serm. iiii. char. iiii. & dicit Salo. quẽ refert Hier. quòd si sine fœminis mūdus esse posset. nostra cõuersatio à diis non abesset. † Vndecima ratio est gratia politicæ nam secundum vitam politicam necesse est vel nubere, vel ingredi religionem. secundum Paul. de Castr. in l. Titio centum. §. i. col. fi. ff. de condit. & demon. vbi dicit quòd aliter faciens dicitur bestialiter viuere. faciunt Il. antiquorũ quas refert Beroal. in Oratione nuptiali per eum Mediolani habita. char. ii. & Luc. de Pen. in d. l. mulieres. C. de incol. libr. x. hic e

Plato

18
*Marcellus
 Domus nõ
 potest con-
 sistere sine
 vxore.*

19
Politie.

Plato cœlibem se vixisse extranea vita condoluit. refert Mar
 filius Ficinus epistolarum char. lxxx. epist. incip. vixit autem
 cœlebs. Mat. Bofius epistola vj. biennio. char. fin. Andr. Tira-
 quel. in epistola ante Franc. Barbat. de re vxor. & dicit Aegid.
 de regim. princ. lib. ij. parte j. c. vij. quòd probatur esse vitam
 bestialem, quia hoc faciunt vt liberius fornicetur: sed religio
 nis ingressus non facit pro omnibus, præsertim pro contine-
 re nō valentibus: vnde postquam est tanta honestas in matri-
 monio sicut in ingressu religionis, secundum Ang. institu. de
 nup. in fin. principij. melius ergo erit nubere, quàm vri. glo. in
 verbo, resistere. in §. cum igitur. in authen. de non eligen. j. ad
 Corinth. cap. vij. & habetur in cap. nerui. xij. distinc. & in cap.
 si Paulus. in fi. xxxij. q. v. Ioan. Fab. in rub. instit. de nup. quini-
 mo. licet Ang. conf. clxxix. visis prædictis col. iij. dicat, quòd
 vita contemplatiua est melior actiua: prout Rosarium Bussi
 in ij. parte. serm. viij. litera o. col. ij. est in iij. parte illius serm.
 Somnium Viridarij lib. ij. cap. ccxcvij. & q. seq. Pet. Subert, in
 vinea Domini. vj. parte. per totum. Claud. super Luc. vt in ta-
 bula. in dictione, contemplatiua. Felin. tamen in rub. de ma. &
 obed. col. iij. dicit, quòd est magnum dubium. & Hostien. Alber.
 & Ias. qui eos refert in l. j. colum. iij. ff. de iust. & iur. dicit
 quòd actiua melior est. Barbat. in cap. in presentia. char. xij. de
 probat. in c. causam matrimonij. eod. titu. colum. iij. pulchrè
 Vdalr. Zas. in oratione habita in doctoratu Francisci Pauli.
 incip. non possum. vbi respondet ad illud, Maria optimā par-
 tem elegit. † Et quòd propterea recti iudices & aduocati plus
 merentur, quàm fratres prædicatores est de mente Formula. *Aduocati*
 prouincialis chart. iij. Galiaura in rep. l. centurio. ff. de vulg. *plus meren*
 & pupil. num. xxij. quod indubitanter procedere puto, si eorū *tur, quàm*
 studia & labores sufferant principaliter gratia obediendi præ *predicato-*
 ceptis diuinis, & non gratia lucri, vel ambitus: nam Deus ius *res.*
 fit, In sudore vultus tui vesceris pane tuo. ca. in capite. 50. dist.
 Oen. cap. iij. facit Luc. de Pen. in l. si. C. vt dig. ord. seru. vbi pul-
 chrè de hoc lib. xij. Io. de Lignano in procem. sui tractatus de
 Canonica parochiali. vbi de laudibus Doct. & in tract. de plu-
 ralitate beneficiorum. in fi. dicit se respondisse Pontifici sibi
 volenti dare prælaturam, quòd nolebat bibere sanguinem de
 putatum pauperibus, sed potius sudorem manuum suarū. Bar-
 bat. in c. postulasti. col. v. de rescrip. in c. postulasti. vbi bona
 postilla de foro comp. vj. col. in c. ex literis. col. xx. de probat.

latè Instructio virorum ecclesiasticorum char.vj.& x.seg.vbi nec prodest dispesatio,secundū Petr.de Lesnaudiere in tract. de Doctorib.iiij.parte.q.lxxviii.Syluestrina in verb.votum, quod aliter intelligit Felin.in c.ad audientiam.col.ij.de præscriptis.viuamur ergo in ea vocatione qua vocati sumus. ad Ephes.iiij.quia & prælati communiter malè se gerunt, & malè tractabuntur. Felin.in cap.sicut olim. ferè in primis verbis de accus.Calcaneus pulchrè consi.vij.incip.in causa pendente.col.xvj.facit text.in cap.licet.de regular.Et dicam infrà de autoritate concilij vnus collegij facit Bellū grammaticale dum dicit,Verbum,insit,tātūm euasit amissis in bello omnibus locis:quia vouit se nunquam religionem aliquam intraturum approbatam vel reprobata. sed non curandum: quia propter pisces malos non rumpimus retia.vt infrà dicā. Accedat Albe.in verb.cāpana.in suo Dictionario,qui refert in curia diu fuisse inter quosdā religiosos litigatum,quis prius matutinum pulsaret.Et tandē iudicatū quòd ille qui prius exurgeret.Et tot apologiæ,& consilia tot collegiorum in quæstione de præcedentia Monachorum & Canon.regul.de qua per Decium in cap. Nicolao. col.ij. de appel. & Nicol.Boërij in tract.de sacro regio consistorio.char.xx.propter tamē pisces malos nō relinquamus retia,vt infrà dicam. ¶ Duodecima ratio est peccati & fornicationis euitandæ.j.ad Corinth. vij. si enim nubere quis non vult per hoc non est damnandus: sed si nubere non vult,nec cōtinere,istud est malum: quia vt proximè dixi,Melius est nubere quàm vri.& fornicatio est peccatum mortale,& ducit ad gehennam, vt dicam statim respondendo ad quintum fundamētum partis contrariæ.Item quandoque quis reperitur in delicto & cogitur despōsare aliquam vilem meretricem ab affinibus illius, vt dixi in limitatione quam dant contrarium tenentes.Et vltra alia damna quæ occurrunt in similibus fornicationibus si quis stuprauerit virginē si sumus in foro ecclesiæ.tenetur eam capere in vxorem sine dote.ca.i.& ij.de adulter.Hoftien.in Summa illius tituli. §.& qualiter.col.pen.Rosarium Busti.j.parte.ferm.xxiii.litera y.De quo an sit virgo in dubio stabitur dicto puellæ.Alex.lib.vi.conf.xxix.aliàs ccxxix.ponderatis.num.ii.quòd ius habet locum solū in foro canonico. Cuman. consil. cliij. incip. visis inquisitione. In foro autem Cæsaris pœna stupri est dimidia pars omnium bonorum suorū quæ fisco applicatur. §.item

Pœna stupri de iure canonico.

§. item lex Iulia. de adult. instit. de pub. iudic. quem text. dicit paucis scire Mathefil. not. c. incip. not. tex. cum similib. adductis per Angel. in tract. Maleficiorum. in glo. Chai adulterato. vii. col. vbi Moder. in additionib. Hostien. in summa præallegata. Azo in summa illius tituli. circa fin. Cacialup. in rep. l. si qua illustis. C. ad Orfic. col. viii. Canonistę in d. cap. ii. de adulter. Corn. lib. j. conf. cxiiii. licet litera e. & alibi sæpe scribētes. Et sic quælibet pœna erit seruāda in foro suo ¶ in muliere de 22 Iure Canonico nulla est pœna, licet secus de iure Ciuili: quia est eadē quæ in crimine adulterij, scilicet vt puella seu vidua verberata detrudatur in monasterio. vt supra dixi in vii. ampliatione, de vidua. post Ioan. de Platea in d. §. item lex Iulia. de adultera. col. pen. qui ad fin. dicit, quòd licet talis æquiparatio sit de iure communi. tamē statutum imponens pœnā pecuniarum adulteræ non habet locum in puella vel vidua patiente se stuprari. plus dicit ibi Ioan. Fab. quòd ex quo iure diuino adultero est imposta pœna mortis, quamuis statuta terrarum leuiorem pœnam imponerent: tamē adhuc iudex posset imponere pœnam mortis, non obstante statuto, quod ego vix facerem. Io. Montolonius in Promptuario Iuris. in verbo, desponsata. col. j. Dicit tamen Ias. præceptor meus in l. j. in vlt. not. C. de sum. Trin. in ii. lect. post Paul. de Cast. ibi, & Canonistas in cap. gaudemus. de cōuers. coniug. quòd si iste stuprator teneretur in conscientia eam capere, vel dotare, soluendo pœnā inductam à lege, non erit liberatus: sed teneretur adhuc dotare. & sic per viam denuntiationis Euangelicæ ad hoc cōpelli posset. Barb. in extrauaganti, ad reprimendum. in ver. per denuntiationem. Doct. in c. noui de iudic. Perus. in c. fin. de testam. lib. vi. dum defendit singularē opi. Archi. quod fortè procederet in prima defloratione: secus in concubina alterius. Formularium prouinciale char. lii. facit Afflictus constitutione, si quis rapere. colum. iiii. vers. quæro vbi dicit, quòd cognoscens puellam quæ fuit ab alio cognita, non potest puniri pœna stupri. quia nō est virgo, nec vidua. & in tit. de adul. cap. i. ij. not. dicit, quòd licet maritata patiēs se prostitui à multis debeat puniri de adult. non tamen viri eam cognoscentes. facit, quia habens coitum cum persona vili, vel aliqua fantolastra, quæ libēter se præbet hominibus. & modo intrat vnam domum, modo aliam, licet non stet in lupanari, nō potest puniri: quia talis coitus est impunibilis. ita Ang. dicēs se lucrātū plures

plures florenos. quem sequitur Anā. in cap. significauit. col. fi. de adulter. Socin. j. vol. confi. cxlviii. memini. col. iii. & col. vii. faciunt quæ dicit Cacialup. in repet. l. si qua illustis. co. xiii. & seq. C. ad Orfic. etiam j. in iij. responsione ad incontinentiam mulierum, in prima ratione, quod hominibus sit earum cōtinentia adscribenda, loquendo quod fraptus meretricū est impunibilis. hinc dicit Gemin. in cap. statutum. el. ij. de heret. lib. vj. quod nati ex talibus fantolastris dicuntur vulgò quæstiti: quia patrem demonstrare nō possunt. est verū secundū Ægidium de regim. princip. lib. ij. parte j. ca. x. quod tales fantolastrix non ita faciliter imprægnantur sicut aliæ: nam vnus destruit quod facit alius. Et propterea ille facetus Medic⁹ à quo quidam iuuenis quærebat receptam prohibendi inprægnationem amicæ quæ erat nubilis, respondit: Quotiens eam cōuenis, coeas septies ad minus, quoniā vna vice destrues quod alia feceris. Sed iuuenis replicauit, Ita si possem. At medicus Recepta ergo est, quod abstineas à peccato: quia licet lateant temporibus, tempore tamen parent. quando ista virgo fuisset seducta per stupratorem; aliās in conscientia non teneretur. Angelica in verb. stuprū. vbi dicit, quod præsumptio quæ habet quod virgo præsumatur seducta. l. j. C. de raptor. nō habet locum in conscientia. idem vult Alber. in suo Dictionario. in verb. matrimonium. iij. vbi allegat Theologos, ad quos me remitto.

24 ¶ Est verum quod si stuprator confiteatur stuprum, poterit ipse condemnari erga patrem virginis, seu alios ad quos spectat onus dotandi, pro iniuria & damno sibi illato, occasione dicti stupri. instit. de iniur. in prin. & §. j. l. j. in fi. & litem apud Labeonē. §. si quis virgines. ff. eod. attenda qualitate personarū & negotij, præcedēte tamen iuramēto suo. Panor. in c. dilecti. col. pen. de for. cōpet. dum allegat c. fi. quod met. caus. in eo qd iurauerint eos oportere plus dare pro dotibus in maritando ipsam filiā, occasione perditę virginitatis. quia virginitas est secūda dos. vt dicūt Pano. & alij in d. c. j. de adul. cū ergo ista iniuria habeat actum manentem in ea. debet haberi ratio damni. Hostien. & Azo. in Sum. de iniur. Bart. & Ang. in litem apud Labeonem. §. si quis seruo. ff. eod. Ang. de Aret. in §. in summa. col. j. instit. eo. licet propterea quod peccauerit in corpus suū, nec alere, nec dotare cogatur. Alex. in l. j. in prin. ix. col. ff. sol. matr. Et talis cōdemnatio fieri debet, etiam si procedatur

24
Stuprās te
netur satis-
facere de
damno.

datur criminaliter: nam quando constat de delicto per confessionem delinquentis, iudex potest incidenter ultra poenam applicandam fisco eum condemnare ad restitutionem damni illati Bald. in l. qui crimen col. penul. C. qui accus. Alex. ad Bar. in l. interdum. §. qui furem. ff. de furt. Canonistæ, maximè Felin. in vlt. col. in cap. cum oporteat. de accusat. Aret. in cap. qualiter & quando. el ij. §. fin. col. j. & ij. de accusat.

¶ Tenetur etiã stuprator capere & alere prolem nascituram ex dicta virgine, si eam prægnantem reliquit: quod præsumitur nisi probet alios habuisse copulam cum ea. Alex. cõf. clvij. incip. circa primũ dubiũ. v. vol. Moder. in c. per tuas. de prob. Hippol. in l. j. §. j. ff. de quæst. clarius Paul. de Castr. cõf. clxxv. super primo, co. pen. dũ allegat gl. in c. Michael. de fil. presb. & not. in l. si quis seruum. §. si inter duos. ff. de leg. ij. quia etiam debemus præsumere illud quod est magis verisimile, & magis æquũ. l. filiũ diffinimus. ff. de his q̄ sunt sui vel al. iur. vbi Ang. not. & sic non obst. quod dicit ibidem Alberic. in col. fin. quæ etiam latius impugnat Decius in cap. per tuas. j. col. de p̄bat. quia hodie de equitate canonica pater tenetur alere spurium: vel latè per Ludouic. de Sardis in tract. legitimationũ. iiii. char. col. fin. iiii. & v. q. Quod etiam seruatur in foro Cæsaris. Ang. instit. de patr. pot. §. fin. in fin. Ant. de Butr. Zab. Panor. & Præpos. & ibidem Bolog. in suis nouis interpretationib. in c. cùm haberet, de eo qui duxit in matrimoniũ quam pol. per adul. Mar. de Laude in disput. quæ incipit, Sigismũdus col. ix. Ioan. Lup. de donat. inter vir. & vxor. char. lxxiiii. col. j. & seq. Claudius. qui dicit quod ita iudicaret in l. j. in fin. ij. col. ff. sol. mat. Nic. de Vbal. in tract. de succes. ab intest. v. chart. col. iii. Bald. Nouellus in tract. de dote. chart. xiiii. col. ii. & dicit Aret. in d. l. j. v. col. quod ista opin. seruatur in practica propter eius magnam æquitatẽ. Decius præceptor meus in cap. in præsentia. in fin. co. xvii. de probat. in cap. clerici. j. col. de iudic. vbi dicit istã esse cõmunẽ opin. quam etiã tenet Corset. sing. cccxxxi. incip. filii spurii. in suo repertorio, in verb. alimenta. col. ii. v. alimẽta, vt dictũ est, Decius in cap. ecclesia sanctæ Marię. col. xvi. de constit. intellige semper quod tenetur alere vsq; ad illam ætatẽ qua ipse se alere poterit ex lucris personæ suæ. Cal

25
Stuprator,
alit prole.

26
Infra trien
niũ mater
alit,

Cano

Canonistæ in cap. fin. de conuers. infid. in c. l. de infant. & lang. & in d. cap. qui habebat. nisi fortè talis mulier esset adeò pauper quòd oporteret eam manibus operari pro viuendo: quia lactando filium non posset operari, & fortè ambo fame perirent: tunc enim pater tenetur. l. sed si hæreditas. §. si. vbi Bald. ff. ad exhib. Bald. in d. l. nec filium. C. de patr. pot. Bald. Paul. de Castr. Flor. Alexā. & Aret. in d. l. alimenta. C. de neg. gest. Bart. in tract. alimentorum. colū. ii. d. Vital. in tract. clausularū. pē. clausula. vel adeò nobilis quòd esset ei de decori. Bon. in tract. de nobilitate. v. parte priuileg. xxxvii. & lv. vel in alio casu de quo Guil. Coquillart. in lib. des droictz nouueaulx. in rubr. de iur. natur. colum. viii. † Et si sit filia ipsa spuria, pater tenebitur eam dotare. Ias. in auth. res quæ. col. xi. vers. vii. limita. C. com. mun. de leg. Campey. de dote. i. par. q. xvii. & alii Doct. præallegati, nisi esset sacerdos. vt Cāpez. ibi. q. xlvi. Nic. de Vbal. de succes. ab intest. i. part. col. xvii. Et quia de istis quandoq; sunt Monitoriæ generales: de quibus Hadr. Papa noster in Quodlibetis. q. xi. col. iiii. dū loquitur de sacrificio zelotypiæ. ex quo de talibus damnis nō potest fieri probatio: nō putauī impertinens hic subiicere quomodo & qualiter debeāt concedi tales monitoriæ: quia nondū inueni hęc materiam ordinatē examinatam. & Socin. lib. iiii. cōsi. cii. incip. cum præsentis. in fin. dicit quod est materia sibi satis noua.

27
Tenetur
dotare spu
riam.

Monito-
ria.

¶ REGVLA est, † quòd episcopus seu eius vicarius ad instantiam cuiuscunque petentis potest concedere monitorias generales cōtra detinētes res suas, vt nisi restituat infra certum tēpus. sint excommunicati. gl. Bart. Bald. Ang. Alber. Salic. Paul. de Castr. Flor. & ibidem d. Alexand. in suis apostillis ad Bart. in l. ciuile. C. de furt. Stephan. Cota in cap. constitutionem. cōpen. de sent. excommu. lib. vi. Steph. Ausierii in addit. ad clem. i. de offic. ord. tit. de potestate ecclesiast. super seculares vers. cxviii. incip. pro quolibet damno. Formularium prouinciale chart. xxxiii. & lxxiii. Rota in nouis. q. ccccxlvi. incip. extra Rotam. Bald. in cap. si sacerdos. de offic. ord. Aret. in cap. nouit. de iudic. c. col. penul. vers. circa vltimam. Perus. in c. Romana. §. caueant in fin. de sent. excom. gl. in clem. dispendiosam. in verb. præmoniti. de iudic. vbi Card. Imol. Anchar. Lanfr. & alii not. & ponunt formam. dicit tamen Aret. ibi post Panor. quòd in d. c. si sacerdos sciebat peccatum per cōfessionem: ita pars instabat iustitiam de damno sibi illato, & ibi Roch.

Roch. chart. xxv. dicit not. pro declaratione d. cap. si sacerdos. sed si hoc esset verum, sequeretur quòd etiam ad excòmunica- tionem in genere requireretur prælatus scire delictũ. quod esset nimis restringere hãc materiam. & alibi sæpe in locis in ferius allegandis facit Ioan. de Lignano in tract. de censura. §. restat videre ex quibus causis. vers. x. i. & §. seq. vers. xxi.

¶ Amplia primò vt etiam possint cõcedi contra scientes vbi 29 fit talis res, vel apud quam personam nunc fit, debeant propalare talem rem & personam quæ nunc ipsam rem detinet ita Cyn. Bal. Ang. & omnes in d. l. ciuile. in l. iiii. §. si tibi iudicium. ff. de cond. ob turp. causam. Panor. & Ioan. de Anan. post alios in cap. qui cum fure. extra de furt.

¶ Amplia secūdò, vt procedat non solum contra scientes vt 30 debeant propalare seu indicare rem vbi nunc est, & illum qui nunc eam detinet: sed etiã vt debeãt indicare & propalare suam rem qui talem rem surripuit. gloss. in d. c. qui cum fure & anti qui Canonistæ, vt referunt Alber. & ibi Ias. in i. fallen. in d. l. iiii. §. si tibi iudicium. ff. de cond. ob turp. causam & simpliciter Bertach. in tract. de episcopo. ii. parte. li. iiii. quæst. xvii. est chart. xxvi. colũ. iiii. Panor. in cap. dilectus. i. not. de excels. prælat. facit quòd vult Ang. in l. ex quibusdam. §. fin. ff. de iur. fisci. vbi si iudex interrogat aliquem vt indicet alium, si nõ vult in dicare, potest in carcerẽ detrudi. Est verum quòd Legistæ magis communiter in d. l. ciuile. & in d. §. si tibi iudicium, dicunt istam ampliationẽ quæ quis teneatur indicare furẽ, solum pro- cedere quãdo episcopus procederet ex officio suo cõsistẽte in ipsomet quod habet vt debeat purgare prouinciam malis ho- minibus. Secus autẽ esset quãdo procederet ad instantiam par- tis, prout in terminis regulæ nostræ, seu ex officio cõsistẽte in parte: quia tunc non teneretur quis indicare furem. d. §. si tibi iudicium. Et secūdũ eos non obst. text. in d. cap. qui cũ fure. quia ille text. loquitur de nõ indicante rem: non autem de nõ indicante furem. Et propterea Legistæ in d. §. si tibi iudicium, post Bart. & alios in d. l. ciuile. damnant gl. & antiquos Cano- nistas, qui volebant in hoc facere differentiam inter Ius Ciuile & Ius Canonicum. vt Rom. sing. dcclxxxv. nunquid tenea- tur quis. ¶ quia secūdũ eos etiam de iure Canonico nõ tene- 31 tur quis parte instante furem indicare & propterea Flor. & Ang. in d. §. si tibi iudicium Afflictus cõstitutione, in quæstio- nibus col. iiii. adẽm Ang. in l. qui vas. §. qui furem. & §. qui ex volun-

voluntate. ff. de furt. Ioan. de Ana. in d. cap. qui cum fure colū. penul. adducunt exemplum sancti Francisci, qui interrogatus si homicida inde trāsiuerat: vsus verbis æquiuocis, immittendo manum in maniconum capæ, respondit, non transiuit hæc. non obft. gl. in ver. quatuor. in auth. iusurand. quod præstatur ab his. quod fallit iurantē iuratio facta per artem. & istā opin. Legistarum videtur sequi Anania post Ant. de Butr. & Card. Florent. in d. cap. qui cum fure. col. penul. Card. Alexandrinus in cap. nerui xiiij. dist. col. iij. in cap. quidam. §. ex his. col. fin. j. q. j. Et verba literæ illius cap. qui cum fure satis patiūtur istā restrictionem, quòd ille text. loquatur solūm de re vt dicunt Legistæ, maximè ad euitandum discordiam iurium. Archi. in cap. inter hæc. xxxiiij. q. ij. Ex mente tamen & generalitate illius text. iudicio meo realius intelligunt glo. & Canonistæ antiqui. quòd ille text. intelligatur etiā de fure. Sed non est multum curandum: postquàm omnes tam Legistæ quàm Canonistæ fatentur quòd quis teneatur indicare furem. Et sic ampliatio nostra procedat, quotiescunque iudex procedit ex officio consistente in seipso: ista differentia redditur sine effectu, quia iudex requisitus omnino tenetur impartiri officiū suum etiā nobile consistens in ipso met iudice. Bart. in l. j. col. penul. ff. de iur. om. iud. Et facit Felin. in cap. per tuas. vlt. col. de test. maximè in istis monitoriis, ratione peccati, in quibus officiū iudicis exhuberat. Card. in clem. dispēdiosam. q. xxiiij. de iudic. Et licet pars accuset, dicitur nihilominus iudex procedere ex merito officio nobili; & accusans dicitur stimulus instigans iudicem, vt volunt Cacialup. Lancel. & Claud. pulchrè in l. imperium. col. iij. ff. de iur. om. iudic. vbi Riminal. colū. xiiij. Gaspar Portugalensis in recol. xvii. Curtius Lun. in recollectis. chart. vij. vbi omnes attestantur opin. Bart. ibi hoc tenentis esse magis communem. Et quam etiam ibidem latè tenet Alex. quicquid ibidem teneat Bald. & postea Iaf. allegans Bart. & Alex. sibi met contrarios in l. iudex posteaquàm. ff. de re iud. Claud. etiā refert in l. j. col. iij. ff. si quis. iu. nō obt. quia Bart. & Alex. hoc nō ita latè examinant in d. l. iudex posteaquàm. prout in d. l. imperium facit etiam Ang. in Malefic. in verb. mero officio. & in ver. proximè seq. col. j. Quid ergo habemus curæ, an dicecesanus, cuius officiū humiliter imploratur, concedat tales monitorias generales contra scientes ex eius officio, an alias ad mei instātiā, postquàm huic differētiz vnico verbo potest

Officiū iudicis nobile.

potest imponi remedium. vnde ex quo per officium nobile poterunt cogi scientes furem propalare, etiam secundum leges. vt d. §. si tibi iudicium. Et illud iudex tenetur impartiri, vt §. non habemus curare de modo, dum tamen habeamus effectum. l. si mater. cū gl. fin. C. de instit. & subst. maxime in foro eccle. in quo non seruatur tot apices iuris. c. dilecti. vbi gl. j. de iudic. Ias. in §. item si quis in fraudem col. xviii. vers. iij. limitatur. instit. de act. nisi forte diceres quod proprie loquedo iudex dicitur procedere ex officio suo puro & mero, quando nemo impetrat seu defert. Panor. in c. qualiter & quando. el. ii. de accusa. col. antepen. vers. not. ergo ex predictis. Cepol. consil. lxxvi. in c. p. decreuit circa si. Præpos. in cap. de accusat. ii. q. viii. col. xl. vbi enumerat noue differentias, an iudex inquirat ex officio, an ad instigationem alterius & propter istam opin. quod contra scientes furem possent concedi monitoriales, vt cum indicent seu propalent: & si non faciant, quod possint excōmunicari. Et est bonus text. qui expressè loquitur de fure, in cap. dilectus. vbi Panor. in j. not. dicit illū esse meliorem de iure. extra de excess. prælat. & istam opin. tenet Panor. & Ana. in d. c. qui cum fure. extra de furt. & sequitur Card. Alexandrinus in c. quod quidā. §. ex his. col. fi. i. q. j. & hanc opin. obseruat consuetudo dicecesanorū. vnde succedit l. minimè ff. de legi. cum simi. vt infra dicam, limitando regulam quod tenenda sit cōmunis opinio. Et etiā obseruat stylus Curie Romanæ, in qua est huberrimus fons Canonistarum. Felin. in c. quoniam frequenter. §. porro. col. iij. vt lit. nō contest. & propter eminentem scientiā Doctorum ibi existētium. Moder. in c. sicut. de re iud. & que mater est aliarū curiarū ecclesiasticarū. c. fi. de for. cōpe. l. i. fi. & §. que. C. de vet. iur. enuc. merito inferiores eccle. sic illius stylū seruare tenentur. Card. in clem. quāuis rigor. in primis verbis. de appel. Barb. in c. ex literis col. xix. vers. iij. probat iste text. de cōsti. Mart. de Laud. in trac. de principibus. vers. cxxviii. quia mēbra nō debēt à capite discedere. c. cum non liceat de præscrip. Spec. in tit. de app. §. de offic. ver. vt autem proponitur enim nobis tāquam speculum. c. si Romanorum xix. dist. & ca. ecclesiarum xi. dist. facit sanctus Thom. in quodlibet ii. artic. vii. dist. vj. char. iiii. dist. xv. art. iiii. q. viij. in fi. & v. facit quod illius stylus debeat obseruari, quod habetur in c. pastoralis. de fide instr. in c. bonæ. de confir. vtil. vel inuti. in cap. omnes, xxii. dist. c. damnam. prope fi. desum. Trin. &

- fid. cathol. Bal. in l. obseruare. §. antequam ff. de offic. procon-
 sul. & leg. Scrutiniū referens prædicta chart. iii. & seq. † & sty-
 lus Curia Romanæ solet fundari in iure communi Alberi. in
 32 Dictionario in verb. stylus. intelligendo semper de stylo anti-
 quo & vsitato. non de vario, vt Formulariū prouinciale, char.
 xv xv. & seq. Alberic. in Dictionario in verb. Curia Romana.
 quæ sequitur Ias. in l. j. col. xij. C. de sum. Trinit. dicēs esse not.
 Feli. in c. Rodolphus. §. cæterum. col. ii. de rescrip. nam secun-
 dum eos talis stylus est volubilis, & mutatur secundum volū-
 tatem Pontificum & Auditorum Rotæ, & Aduocatorum, qui
 faciles sunt ad mutandum institutiones prædecessorū. Et pro-
 pterea dicit Felin. quod exigitur confirmatio Apostolica. fa-
 ciunt plura quæ contra stylum adducit Nata in repe. clem. sa-
 pe. §. & quia col. ij. & iii. de verb. sig. Hipp. in l. si quis ne quæ-
 stio. colū. xv. ff. de quæst. dū ibi responder ad stylum: in curiis
 autem inferioribus, in quibus ita de facili nō mutatur, stylus
 est obseruandus: quia facit ius l. more. vbi Lancel. ff. de iuris-
 om. iudic. & ibi Curtius iun. glomerat plura consilia Alex. fa-
 cit tex. in c. ex literis. vbi Decius. vij. not. de constit. & consil.
 xj. col. viii. & xii. Felin. in cap. ij. col. vii. de rescrip. Hippol. no.
 cxviii. styl^o Curia. Pet. de Rauēna in alphabeto iuris. in verb.
 libellus & dicit Bald. lib. iij. consil. ccciii. præsupponendum ad
 fin. quod boni styli seruandi sunt: quia inuenti à prioribus:
 & vbi prudentia ibi est mortua pœnitentia. Et dicit Ias. per il-
 lum tex. in auth. iubemus. C. de iudi. quod iudex debet iudica-
 re secundū stylum: alias facit licē suam, imò & si stylus sit no-
 torius, sententia in contrarium lata est nulla. secundum eum.
 Et potest iudex de tali stylo se informare à notario. Lancel. &
 Curtius in d. l. more. l. iij. vbi Barr. ff. de test. Capella Tholos.
 decif. cxv. Nizellus concordia liij. fallent. xcvi. Afflictus decif.
 eclij. Roch. in tract. de consue. char. xxxiii. est q. viii. vltra Ab-
 batem in apostilla j. ad Pau. de Cast. in l. j. C. de sacrosanct. vbi
 quid differat ab vsu, & quid si stylus sit contra ius, q̄ nō valet.
 33 † Amplia tertio vt procedat dicta regula quod possint con-
 cedi monitoria generales etiam contra testes qui veritatem
 sciunt de aliquo negotio, & eorum nomina ignorantr: vel
 alias nolunt deponere. cap. constitutis l. j. vbi Panorm. in iij.
 not. de testib. & attest. dicens quod laicus poterit compelli ad
 hoc per Ecclesiasticum. facit quod vult Panorm. in cap. ad no-
 stram. cl. ij. iij. not. de iureiur. vbi dicit, quod est bona practica
 quando

quādo ignorantur testes, quōd fiant monitoriæ generales sub
 excōmunicationis pœna contra scientes veritatem de tali ne
 gotio, quōd compareant ad testificandum. † Et quōd ad hoc 34
 possunt laici etiam per ecclesiasticum cōpelli: quia tacere ve-
 ritatem quando quis potest cōpelli eam dicere, est peccatum.
 Et subiicit, quōd si iudex ecclesiasticus requiratur à iudice lai-
 co de talibus monitorialibus, in causa pendente coram ipso
 laico, potest ecclesiasticus illas concedere in genere: imò & in
 specie quando personæ sciuntur: quia iudices laici & ecclesia-
 stici debent sibi inuicem auxiliari, vt per eū. sequitur Step-
 hanus Malereti in tract. de elect. char. lx. col. iiii. idem vult Laur.
 de Rodulphis in trac. de vsurarū ij. parte. q. cxxv. incip. quid si
 iurauit, vbi allegando d. cap. ad nostram. dicit quōd in crimi-
 ne vsurarum non solūm quilibet ordinari⁹ tales monitorias
 generales cōcedere possēt: sed etiam delegatus, nisi ex formā
 commissionis sibi esset interdictum facit Innocen. in cap. sta-
 tuimus, de offi. deleg. vbi dicit quōd cōseruatores possunt de
 occultis circumstantiis inquirere: licet non possint de occulto
 factō vel de occultis paruis quæ sunt principalia: intellige ta-
 men quod dicit Panor. quōd possunt concedi in specie, quan-
 do personæ sciuntur, scilicet taliter quōd in iudicio cōuinci
 possunt: alias autem si sciret diœcesanus fortè in concessione
 non possēt in specie excommunicare. Bald. in c. si sacerdos. de
 offic. ordi. dicens quōd proprio nomine non debent excom-
 municare: quia plura licent in genere, quæ non licent in spe-
 cie dicit tamē ibi Barb. † quōd licet talis excommunicatus in
 genere non euitetur ab ecclesia: latè Felin. in cap. Rodulphus. 35
 col. xxvj. de rescrip. dicens idē in quocūq; etiam in specie ex-
 communicato, antequam fuerit publicatus: idem dicit in c. à
 nobis. col. iij. de excep. tamen quantum ad Deum ita erit ex-
 communicatus sicut esset excōmunicatus in specie. nisi dixe-
 rit, quo ad Deū: & sic quoad ecclesiā triūphantem excōmuni-
 catio parum aut nihil operatur gl. fin. in cap. quicūque. xxiiii.
 q. j. Panor. in cap. dilectis. col. v. de appel. in c. ita quorundam.
 de Iudæis. in c. si quis presbyterorum. circa princip. vbi Barb.
 col. ij. de reb. eccles. non alie. Vincētius de bello Italico. c. vlt.
 quando autē posset conuinci per testes: tūc posset excōmuni-
 cari in specie. secundū Bal. in d. c. si sacerdos. ¶ † Ampla quar- 36
 tō vt propter tales monitorias emanatas cōtra sciētes. non so-
 lum quis teneatur iudicare aliū, sed etiā semetipsum, quādo

de hoc esse infamatus: vt in locis inferius allegandis contra istā ampliatiōem dicit se cōsuluisse dom. Ambros. de Vignate solennis Doctor. & comes tunc legens Taurini in d. l. ciuile. C. de furtis. & in d. §. si tibi indicium. Et postea vidi plures idem consuluisse. mouetur ex quibusdam fundamētis quæ habuit ab Archi. ii. q. i. in c. si peccauerit. in vii. q. & seq. quæ examinat Panor. in c. nouit de iudi. primò enim dicit, quòd † iudex debet occultum peccatorē etiā si non propalet occultare & nō infamare: exemplo Ioseph, qui voluit occultè dimittere Mariam. ii. q. i. c. si peccauerit. allegat etiā Ange. dicere: dum studes correctioni, parce pudori. Si enim iudex excōmunicat nominatim, infamat, quæ infamia affert magnum detrimentū tam circa temporalia, quàm spiritualia. allegat iura allegata per Archid. vbi suprā cōfirmatur: quia latentia peccata non habent vindictā in hoc seculo, sed Dei iudicio reseruantur. hinc dicimus quòd de sensibus & voluptatibus, quia occulta sunt, iudicat Deus, nō ecclesia militās. Rom. cōsi. dxiii. q. discutiēda col. i. Hadrian. Papa noster in Quodlibetis. q. v. est char. xvi. latius q. xi. per totum præsertim litera i. & litera cc. aliquid q. xii. c. iii. inquirēdū. in fi. vi. col. Sed responderi potest prædicta procedere, quādo iudex solus sciret: secus quando iste talis esset infamatus, vel alij scirēt: vt dixit tex. in d. c. si peccauerit. in fin. Facit quod dicit Card. Alexandrinus in c. Christus quid fecit i. q. j. dū responderet ad illud quod Christus occultauit Iudā. facit Bal. in d. c. si sacerdos de off. ord. † Secundò adducebat dom. Ambros. quòd per talem excōmunicatiōem nominatim iste inculpatus deducetur ad quandā desperationē, adeò quòd licentius peccabit arg. c. quis aliquādo. de pœnit. dist. i. cū non ab homine. de iudi. vnde non erit iudex corrector, sed proditor. Addo Feli. in c. scribebā col. j. de præsump. & quæ dixi suprā respōdendo ad incōtinentiā mulierū, in fi. ver. vj. Sed respōderi potest, quòd per hoc q̄ infirmus cōtradicat, nō debet eius cura derelinqui. xlv. dist. §. & qui emēdat. nec veritas est propter scandalū omittēda. xi. q. iij. c. inter venialia. quia excommunicatus inficit alios. Ias. in. l. Gallus. ii. lect. in §. & quid si tantū. col. iii. ff. de lib. & posth. Et propterea debet cuitari, nisi cōuersatio fieret causa correctionis Had. Papa noster in Quodlibetis. q. ii. ante fi. & si deteriora cōmitter. iudex eū fortius corrigit. iiii. dist. c. deniq. ita Card. Alexandrinus in d. c. si peccauerit. col. iiii. ver. Panor. in d. c. nouit. & col.

vii.ver. quæritur utrū aliquis & col. xii. vers. nō sit spes. faciūt
 quæ dicit Panor. latius respōdens in d. c. nouit de iudi. col. xj.
 vers. ego satis crederē. & col. xiii. vers. nūc quæritur de forma.
 ¶ Tertiò dicebat d. Ambr. q̄ iudex debet diligere occultū ³⁹
 peccatorē sicut seipsum: sed seipsum nō publicaret. de pœnit.
 dist. ii. §. his autoritatib. nō tibi dico te prodas. Addo Catal-
 dinū in tract. de trāslatione Consilii Basiliæ. in fi. col. vii. ergo
 nec debet istū publicare. Sed respōderi pōt, q̄ infamia est illa
 quæ eū publicat, nō autē iudex. Et sic nō dicitur proditor Aret.
 in c. qualiter & quādo el. ii. §. debet. col. iiii. de accus. & ibidem
 col. præcedēti ponit alias solutiones ad illū text. in d. §. de his
 qui est melior & fortior tex. qui allegetur in hac materia. vñ
 de quādo iudex esset infamat⁹ si requiretur, deberet se prode-
 re: nā si iustitiā tenetur facere alteri, multo magis cōtra se. l.
 alti⁹. ff. si ser. vñ. c. i. vbi gl. mag. de nat. ex lib. vñ. Et si dicatur
 nō faciet: respōdeo, q̄ non inspiciamus quod facit, sed quod fa-
 cere debet. l. pe. & fi. ff. de iusti. & iur. & nō æqualis sit prædica-
 tor, sed quid prædicet inspicitur. Decius in c. nouit. de iud. col.
 xiii. vers. iiii. Abbas cōcludit. ¶ Quartò licet habeam⁹ qua- ⁴⁰
 tuor species denūtiationum, quas clarius cæteris prosequitur
 Io. Andr. in c. nouit. de iudi. col. i. tamen quantū ad materiam
 nostrā dux conueniunt: tūc sic dicit dom. Ambr. aut volumus
 hanc esse Euangelicā, & tunc etiā quod non restituat, vel pro-
 palet, nō posset puniri: quia illius finis est solūmodo vt pœni-
 teat, non quod alia pœna imponatur. secundū Ioan. And. facit
 c. si. de temp. ord. & dicit Roch. in d. c. nouit. chart. xiiii. est q.
 vj. quod debet fieri denūtiatio ecclesiastico vt oret pro eo, nō
 vt eū puniat. pro quo Angelica in verb. testes. §. xxxiii. qui est
 vltim⁹. imò si peccatum sit occultū, debet haberi pro ethnico
 & publicano priuatim. secundū Inn. in d. c. nouit. d. c. si pecca-
 uerit. ii. q. j. Si publicū, non potest specificè excommunicari, cū
 sint prodita alia remedia iuris, vt cōdictio furtiua. Aut secū-
 dum d. Ambros. dicimus hanc denūtiationē esse iudicialem,
 & prout in veritate est illa de qua in c. nouit. secundū Io. And.
 ibi ad fi. & Panor. Barb. Roch. & Deciū ibi super gl. in verb. de
 plano. licet Barb. arguat contrā cuius finis est. secundū Ioan.
 Andr. vt res restituatur, vel vt lēsus seruetur indēnis. sequitur
 Barb. ad reprimendū in verbo, per denūtiationē. col. j. Et tūc
 dicit domi. Ambr. quod nec poterit excommunicare: quia de-
 bet adiri iudex secularis, & seruare ordinem iuris. iuris ordi-

nem. C. de iur. om. iudic. cap. cum sit generale. de for. cōpet. & dicit se solum allegare gl. in clem. i. de sepult. & Inno. in c. in Lateranen. de prebēd. & pro eo facit Io. And. & alii. in d. c. no-
 41 uit. dum volunt, † quod iudex ecclesiasticus ad hanc iudicialē denunciationem priuatam ita de facili moueri non debet: sed solum in certis casibus ibi enumeratis, in quibus iudex ecclesiasticus potest cognoscere de causis laicorum: alias, secundum eos, eneruaretur funditus iurisdictio tēporalis. facit Bertach. in tract. de episcopo. vbi plures enumerat char. xxiii. est in ij. parte. lib. iiii. q. iiii. facit pro d. Ambro. quia excommunicatio nō debet fieri pro protectione rerum temporalium, vt instructio ecclesiasticorum. char. xix. & seq. sed solum pro peccato mortali, quod aliter corrigi non potest. Hadr. Papa noster in quodlib. q. vj. col. vj. quia est grauior pœna quæ sit in ecclesia. Panor. in cap. clericos de coha. cler. & mul. ias. in l. si is qui pro emptore. col. lxxvii. ff. de vsucap. Enchiridion militare chart. xxxvj. dñi loquitur de gladio spirituali: excommunicatio enim appellatur mors. Monfer. in repet. l. si constante. ff. sol. matr. col. iiii. quia excommunicatus est seruus diaboli gl. ij. in l. Peditus. ff. de arbit. & diabolus vtitur excommunicato, sicut rusticus suo asino, & habet potestatem in eo sicut in pecore. Ias. in l. Gallus ij. lect. in §. & quid sit tantum co. ii. ff. de liber. & posth. & quatuordecim malignitates excommunicationis tradit Car. in c. nihil. xj. q. iiii. & vsque ad xxvj. enumerat Rosarium Busti. lib. ii. serm. xxxvij. est char. eccl. xxii & seq. & qui in ea perseuerat in annū, efficitur suspectus de hæresi Roch. in c. j. de iudic. vbi subdit, quod potest priuari iure suo, c. si. de pœnis Et quædā miracula ponit Pet. de Lesnaudiere in tract. de Doctorib. lib. i. q. xviii. Et propterea non debet ita faciliter & frequēter fulminari: vt contra quosdam fatuos inuehit frater Thomas Illyricus in tract. de potestate Papæ char. ciiii. Scotus xxj. dist. iiii. dicens. quod Apostoli ea raro vtebātur. & in epistolis Pauli ter mentionem duntaxat fieri competitur. quanto ergo de terius eam proferre iniuste? Bert. in tract. de episcopo lib. iiii. parte ii. q. xxxvi. Card. in c. nemo cōtemnat. xi. q. iij. quia licet iniusta, tamen est timenda secundum Bart. in c. ab excommunicato. colum. viii. de rescrip. Nisi esset iniusta notorie: vt per eum in c. si. col. pen. de offic. ord. Car. in c. sentētia, xi. q. iiii. Hadrianus & Instructio ecclesiasticorū in locis prædictis. & Rosarium Busti, vbi §. qui enumerat vsque ad xiiii. casus in quibus non

non est timēda. Sed respōderi potest, quòd licet ista denuntiatio iudicialis sit, & ad priuatā vtilitatē est nihilomin⁹ ad similitudinē Euāgelicæ. vt Panor. in d. c. nouit col. v. Imò fortē non esset incōueniens dicere, quòd ista iudicialis sit Euāgelica, tanquā species sub genere: vt in simili dicimus de arrogatione & adoptione. l. ii. ff. de adopt. probatur. quia vt dixi. Io. Andr. & omnes volunt quòd denuntiatio, de qua in d. c. nouit. est iudicialis: & tamē tex. ibi allegādo Euangeliū vult quòd est etiam euāgelica, quam prælatus facere potest: vt ibi in tex. Sed finis euāgelicæ, quæ est vt pœniteat, quomodo sequi potest, nisi rē alienā restituat, vel propalet veritatē? Si ergo ad pœnitentiam cogi potest, ergo & ad rei restitutionē, seu propalationē. l. ii. ff. de iur. om. iud. Breuiter veritas istius ampliacionis depēdet à dictis per Aret. licet alii ibi hoc non tangant in c. qualiter & quando. el. ii. §. debet. de accus. post Panor. in c. ii. de confes. & alios per eum relatos. dum quærit an reus interrogatus de crimine teneatur cōtra se respōdere veritatē de quo est glo. ma. in c. ex pœnitētibus. l. dist. Archi. in c. si peccauerit. ii. q. i. in vi. q. & seq. Præpos. in c. de accusatione col. xxxvi. ii. q. viii. vbi latē ponit torā materiā criminalē. Itē ex dictis Doct. nun quid positioni criminosa sit respondendū. de quo Curt. in tract. positionū. xxi. breuiloquio. Bolog. consi. xxvij. vt in præfeti col. ii. Hipp. in l. de minore. §. tormenta. col. iii. ff. de quæst. latius & magis ordinatē quā cæteri, conciuis noster d. Georg. Nata. in cle. sape. §. & quia. in vii. col. de verb. sig. vbi ponit regulam negatiuā cum octo fallentiis quæ semper vide. Aret. in d. §. debet. col. iiiii. dicit quòd si nulla præcedat infamia, communiter cōcluditur quòd non tenetur accusatus respōdere. d. vt si. nō tibi dico. & per ea quæ habētur ii. q. i. c. si peccauerit. nisi accusetur de crimine quod impediatur executionē officii peracta pœnitētia. postea refert opin. Panor. in d. c. ii. vbi in si. Panor. facit duas conclu. & in vtraq; earum semper requiritur quòd id de quo quæritur sit famosum. Aret. postea dicit q̄ id quod quærit Panor. an quis teneatur respōdere ad accusationem, ponūt S. Thom. & Io. Andr. qui dicunt, q̄ accusatus tenetur respōdere. Et dicit earum opin. esse verā idem latē defendit Præpos. in d. c. de accusat. col. xxxvii. & duabus seq. pro qua facit Panor. in c. cum ex officii. de pœnit. & remis. post Innoc. quē latē refert Had. Papa noster in Quodlibet. char. vi. col. iiiii. † Et idē quod

An teneatur respondere de iure suo.

42

nisi esset infamatus de tali negotio de quo quæritur, vel esset notorium cōtra eū, vel esset probatū saltē semiplenē contra eū. tenuit Angelica in verb. cōfessio delicti. in prin. & in versi. inquisitio. §. penult. & in verb. denūtiatio. §. xiii. Syluestrina in verb. accusatio. versic. xiii. & etiā Angelica in d. verb. cōfessio. dicit q̄ etiā si esset infamat⁹, quādo tamē ageretur ad aliā pœnā, quam spiritualē, non tenetur propalare quod dicit esse notandū: quia istæ monitoriales sunt vt plurimū vt procedatur iudicialiter. vt Angelica in d. verb. denūtiatio. ad fi. Formulariū prouinciale char. lxxviii. facit quod vult Angelica in verb. furtū. §. xli. & ibi Syluestrina. §. xv. dum dicit. quod si ego furatus sum aliquid alicuius vt mihi satisfaciā de eo in quo mihi tenebatur, q̄ in cōsciētia videtur esse licitū: vt p̄ eos. & Ias. in l. i. v. col. C. de test. Hipp. not. clxxvii. malitiis. & in l. i. §. cū quis latrones. iiii. not. ff. de quæst. omnino in hoc proposito Barb. lib. ii. confi. xii. præclare si postea fiant monitoriæ nō tenor restituere, nec propalare: imò nec sciētes me accepisse, si sciunt pro certo me fuisse creditorē, non tenētur etiā ipsi propalare. Cepol. confi. xxvi. repetito inter primū vol. Alex. cōf. cxxxv. circa primū. Io. de Ana. in c. ad liberādum. de Iudæ. col. ii. & Gallicus in Les secretz, & lois de Mariage in vlti. char. Had. Papa noster in Quodlib. q. vi. litera m. Idē dicūt quidā, si pauperes Christi quibus debitū est illud quod de redbitus beneficiorū superest prælato, ad eius victū, Io. de Lign. in tract. de pluralitate benefic. circa fi. Feli. in c. per tuas. c. i. de simon. Burgos. in c. i. in fi. vi. col. de emp. & v̄d. tales prælatos furētur vt possunt secūdum eos sine timore restitutionis, q̄ videtur quod ipsi de talibus crapulātur & luxuriātur: quia de tali modo consumptis voluptuosē, tenētur ad restitutionē. Troilus in tract. de oblationibus. col. fin. Barb. in c. si quis sanē col. iiii. de pec. cler. Felin. in c. humanū gen⁹. col. fi. i. dist. Instructio ecclesiasticorū char. xiiii. frater Thom. Illiricus de potestate Papæ. char. xcii. & ci. Had. Papa noster in Quodlib. v. col. xi. dicēs, q̄ sicut & c. nō faciēs quod debet, licitē priuatur stipēdiis: ita prælatus decimis. & paulò j. subdit, q̄ aliena rapere cōuincitur, qui vltra necessaria sibi retinere probatur: & nedū tali modo cōsumētes peccant prælati, sed etiā dando affinibus, vt eos faciant ditiores. Feli. in c. quæ in ecclesiarū col. cxiii. de cōstit. vbi apostilla cōtra Alex. Papā vi. & rarò q̄ de huiusmo dī habeant verā pœnitentiā. c. quis aliquādo. cum glo. iij. de pœn. dist.

dist. i. vide quod singulariter not. Panor. in c. conquerente. iii. § 6
 not. de cler. non resid. qui dicit, quod potest priuari beneficio:
 & dispensatio nō prodest in conscientia dicēs bene not. Facit
 quod notabiliter voluit d. Alex. in apostillis ad Barto. in l. j. de *Respondēs*
 bon. eor. qui mor. sibi conf. vbi dicit, quod respondēs inquisi- *inquisitioni*
 tionī cum iuramento contra veritatem nō punitur de periur- *non puni-*
 rio: & q̄ ita fuit cōsultū per quosdam peritos Doct. nec alibi *tur de per-*
 legi. Facit quod dicit Feli. in c. si duobus. col. fin. de appel. vbi *inurio.*
 dicit, q̄ † quis nō tenetur docere de iure faciēte pro sua parte 44
 aduersa, & subiicit, q̄ tacere veritatem, quando quis non po-
 test in foro cōtētioso cogi eā propalare, non est peccatū, etiā
 si esset vsurarius. Feli. in c. ex parte decani. col. ix. de rescri. pro
 quo facit Panor. in c. sciscitatus. col. si. de rescrip. licet aliās iu-
 dex possit imponere pœnā iuranti, si dicat mēdacium & illā
 exigere. secundum Nicol. de Neapol. in l. ius alimētōrū. §. j. ff.
 vbi pupil. educ. deb. Facit quod dicit Bart. in l. j. circa fin. C. de
 iur. calum. vbi dicit, q̄ in criminalibus nō iuratur de calūniā:
 quia licitū est redimere sanguinē suū per fas & nephas. nota
 tur in l. transigere. C. de transact. & dicit Anch. in regula, pos-
 sessor. col. xv. in iij. q. Hipp. in l. quæstionis habēdæ col. penul.
 ff. de quæst. quod nemo ita est bonæ consciētīæ qui non iura-
 ret falsum potius quàm mori. Et propterea dicit quod ipse se
 pius in criminalibus licet offerret papyrū, & fingeret se velle
 deferre iuramentū, tamē illud nō dabat. quamuis Hadrianus
 Papa noster dicat quodlib. iij. char. xxix. colū. j. q̄ iudex tale
 iuramentum dare potest, etiam si suspicetur q̄ deierabit, licet
 secus in parte: quia iudex debet communi hominum vtilitatī
 prospicere. Hinc dicimus quod si inquisitus in respōdēdo sit
 varius in causa criminali, non propterea potest torqueri. se-
 cūdem Paridem de Syndicatu char. xxxij. col. j. & ij. nō enim
 sumus vt Socrates, qui maluit mori quàm cū mēdacio se ex-
 cufare Aeneas Syluius epist. lxxxvi. Leonardo & idem videtur
 si nō ingeratur pœna sanguinis propter infamiam. l. j. ff. de in-
 famib. que p̄pōderat timori mortis. l. isti quidē in fi. ff. quod
 met. caus. Berbat. in c. verum de foro compet. num. lvij. hinc
 si testis examinatus fuit contra aliquem qui opponit contra
 eum de aliquo crimine, non tenetur testis de eo respondere,
 etiam si tale crimen sit notorium Felin in c. cum causā. col.
 xj. de testib. Facit quod vul. Iaf. in l. si duo patroni. §. fina. col.
 pen. ff. de iureiur. vbi dicit, quod si aliquis indebitē detinere-

Iuvans redi- ve ad car- comes. tur, & esset periculū vite: si iurauerit se rediturū, vt relaxetur & non redeat non est periurus. Hipp. sing. clxxxvij. incip. malitiis. Bauria in tract. de virtute iuramenti. vers. lx. incip. nam si aliquis Barb. in c. j. num. lxxxix. de mut. pet. cons. vt infra latius addam circa illud: Dolus an virtus, quis in hoste requiratur? quod facit ad disput. quam ponit Cicero in iij. Offic. circa fin. in rub. de Fortitudine nunquid Regulus debuerit obseruare iuramentum de redeundo ad Carthaginenses. faciunt aliqua fundamenta, quæ refert Flor. in sua pulchra disp. incip. varia. dubio j. vbi disputat, an liceat carcerato aufugere: licet inclinet quòd nō. vide etiam opin. quas refert Aret. in l. decē. col. fin. ff. de verb. oblig. licet dicat quòd fortè in conscientia non liceret mentiri cum iuramēto, & dicit Luc de Penna in l. ij. C. de incol. libr. x. col. j. quòd peccat. pro quo facit c. cum dilecti. de accusat. Formulariū prouinciale char. liij. Dicit enim Boërius in iij. de consolat. profa xj. quòd abhorret natura quæ cōseruari desiderat, mortem perditionemque deuitat. sequitur Anchar. consil. xxij. visa inquisitione. col. ij. Barb. in Ioannina col. xvj. Fortunius in l. j. § ius. naturale col. v. ff. de iustit. & iur. frater Greg. Britannicus serm. xxvij. & vt corpus redimas, ferrum patieris & ignē. gl. in c. j. de pœ. dist. v. hinc dicunt Philosophi, quòd musca quæ redeat ad locū vbi statim fuit læsa, est sine memoria: est enim mors vltima passio animæ Bal. in l. j. col. vj C. de confes. & vltimum terribilium ii. Ethic. latē Rosarium Buxt. lib. j. ser. xiiij. litera y. post medium Barb. in cap. significante. colū. viij. de rescrip. vbi Moder. in apostil. in cap. quærēti. de offic. de leg. col. v. facit Iosephus de bello Iudaico. lib. iij. c. xxj. circa medium. Tu magnanime vt minus mortem timeas, considera quòd nisi per eam videre nequeas Deum facie ad faciem xiiij. q. ij. c. quām præposterum. idē Apostolus cupiebat dissolui, & esse cum Christo. frater Greg. Britannicus ser. liij. cupio. & xxxi. melior est dies & serm. x. incip. melior. & xxii. etiam incip. melior. Petrarca in triumpho Mortis. c. ii. & omnes electi ad vitam æternā nō possunt habere bonum tempus in hoc mundo. secundum Viuald. in opere regali cap. pen. incip. taceo quia hic non habemus ciuitatem permanentem, sed futuram inquirimus: & quod seminamus nō prius viuificatur, quàm moriatur. Bal. in c. i. de vita & hone. cler. Quid est vita nostra, nisi stultitia? Erasmi in Moria per totum. Nauiſ tultifera. per totum. & nisi fabula. Co drus serm. i. per totum. & nisi

& nisi mendacium. Codrus ferm. vj. incip. iam quindecim. per totum. quod postea ipse repetit in versibus. char. cl. quàm pulchrè ergo ille Parauinus suum ingens palatium inscripsit hoc titulo: *Quel che mirate, e somno, fumo & vmbra.* Et ad eam omnes currimus, vt in illis versibus totiens repetentibus. Vado mori. qui sunt impressi post dialogum Luciani. vide Senecam de remediis fortuitorū & sepe in suis epistolis. Petrarcha de remediis vtriusq; fortunæ. & in magna Chronica Alemanniæ char. cclxiii. sunt descripta hæc carmina: *Morte nihil melius, nihil vita peius iniqua. Optima mors, hominum requies æterna laborū. Tu senile iugū domino volente relaxas. Victo rúmque graues adimis ceruice catenas. Exiliúmque leuas, & carceris ostia frangis. Eripis indignis iusti bona partibus æquas: Atque immota manes, nulla exorabilis arte. A primo præfixa die tu cuncta quieto. Quo iubes animo præmissio sine laborum: Te sine supplicium vita est, carcerque perennis.*

¶ Amplia quintò, quòd teneatur sciens propalare. etiã si haberet per secretã relationem, vel iurasset nõ propalare. Capella Tholosana q. cclxi. si tres socij. Aret. in c. qualiter & quãdo. el. j. de accus. in fin. Felin. in cap. intimauit col. j. de test. in cap. nouit de iudic. col. pen. verb. iuramentum. quia nõ valet iuramentum de veritate tacenda Felin. in cap. olim. col. iij. de accus. sed Scotus & Theologi in xxj. dist. iij. dicunt quòd ex quo secretum est de iure naturæ, non tenetur quis etiam ad præceptum Papæ ipsum detegere: quia fortius est ius naturæ, quàm ius humanum. facit Burlifer in prologo primi. chart. viii. col. iiii. vers. ij. propositio. facit Mat. xx xij. De die illo nemo scit, nisi Pater solus, &c. quia Filius qui est idẽ cū Patre bene sciebat, sed in secreto. facit Anan. post Ant. de Butr. quem refert in d. cap. qui cum fure. in iii. col. vbi dicit, quòd si quis scit furtum per secretam relationem, quòd non tenetur indicare. per glo. not. xiii. dist. cap. nerui. in ver. à contagione. vbi post S. Thom. idem videtur tenere Card. Alexandrinus Socin. lib. iiii. cons. cii. cum præsentis Bauerus in §. item furiosi. col. iiii. instit. qui testam. fac. pos. respondetur, quòd hoc posset procedere in sacerdote qui habuisset in confessione, quia nõ debet reuelare, etiam si mandet Papa: imò si interrogetur cum iuramento, potest respondere se nihil scire. nisi de voluntate confitētis. Angelica in verb. confessio. vltimo. §. iij. & iij. Alberic in Dictionario in verb. confessio. ii. col. v. ver. confessionẽ celare. Felin.

*Reuelare
confessionẽ.*

in

in cap. testimoniū. col. penult. de testib. in cap. j. col. j. de except. & vtroque limitatur in apostillis, nisi in causa matrimoniali: quia in ea sacerdos cogi poterit propalare quæ habuit in confessione. prout Iaf. in l. j. §. huius studii col. ii. ff. de iustit. & iur. in patre furioso. col. iii. ff. de his qui sunt sui vel aliena. iur. in l. reprehendenda. C. de instit. vide tamen Ripam in tract. de Peste chart. xc. num. 103. quod videtur durum, propter prædicta & tradita per Ang. in gl. chai tradito la tua patria. col. fin. Fortun. in d. §. huius studii. col. xxvi. in laico autē cui aliquid fuisset dictum sub sigillo confessionis, secus: quia propalare tenetur. Panor. in c. dilectus de excess. prælat. in cap. omnis vtriusque sex⁹. col. penult. de pœnit. & remiss. & vtroque in apostillis. nisi talis laicus fuisset adhibitus ad confessionem ex causa necessitatis, puta tanquam interpretes, vel in defectum sacerdotis. Aliàs autem reuelare tenetur secundū Felin. in d. cap. intimavit. dicentem hoc procedere etiam si talis confessio fuisset facta laico in forma confessionis pro salute animæ: dūmodo non ex causa necessitatis: quia licet debeat tenere secretum, debet intelligi. nisi producat in testem. dicit tamen Rosariū Busti. ii. parte serm. xxxvii. circa fi. v. partis. litera Q. incip. sed hîc quæritur. quòd quando fiunt tales monitoriæ, scientes nō tenentur reuelare parti, sed Prælato ecclesiæ, seu deputato per eum: imò si ipse solus scit, non tenetur reuelare prælato publicè, sed solū in secreto, vt possit providere: nam quis scire dicitur illud quod probare potest. gl. in cap. sacerdos. de pœnit. dist. vj. Socin. d. consi. cii. Et si Episcopus inquireret quis fecit tale quid, debet propalare sub pœna excommunicationis: si probare non possit, non tenetur propalare, latè & pulchrè Ripa in tract. de Peste. char. antepen. vbi dicit se cōsuluisse, quòd propter tale monitorium generale, amicus cui in secreto fuit ostensa apodicia, nō tenetur propalare. Felin. in cap. de cetero. col. fin. de re iud. Henr. Boich in cap. qui cum fure, de furt. qui melius loquitur & apertius secundū Ioan. Montolonium in Promptuario Iuris in verb. argentū vers. vltimo. & in verb. fur. col. ii. & hanc opin. tenet Archiepis. Flor. in iii. parte Summæ tit. xxiiii. cap. lxxiiii. colū. j. Angelica in verb. denuntiatio, col. fi. in verb. excommunicatio. iii. §. xx. Rosella in verb. excommunicatio. ii. §. xvi. Sylvestrina in verb. excommunicatio. ii. §. iii. & viii. dicens notandum in practica. Formulariū provinciale chart. lxxviii. Decius in l. culpa caret. col. fin. ff. de reg. iur.

iur. Hadr. Papa noster in Quodlibet. fi. & est chart. xlvi. col. fi.
 latius q xi. per totū. maximè litera cc. vbi post Henric. de Gan
 dauo mirabiliter subiicit, quòd ꝑ iuramentum de veritate di 46
 cenda non extenditur ad penitus occulta. facit instructio ec-
 clesiasticorum allegando Angelicam, vbi s̄. idem vult Angeli
 ca referēs Henric. in verbo, confessio delicti. §. i. & ibidē Syl-
 uestrina & Angelica in verb. interrogationes in confessione.
 col. i. allegat Prouer. xi. Qui inuestigator est malorum, oppri-
 metur ab eis. Et licet Rosella & Syluestrina videantur tenere
 contra Angelicam, volentes, quòd teneatur dicere p̄lato in
 secreto, vt corrigat occultè: tamen hoc etiam in secreto fate-
 batur Angelica in d. verb. denuntiatio. §. x. Quæ propterea in
 d. §. xx. infert, quòd si iudex in monitorialibus diceret quòd
 scientes propalent, siue probare possint siue non, quòd nō va-
 lent, quia continent errorem intolerabilem: nisi adderet quā
 non potest probare, dicat sibi in secreto. & sequitur Instructio
 ecclesiasticorū, vbi s̄. Nec placet saluatio Syluestrinæ in d. §.
 viii. dum intelligit tales monitorias saluo ordine Euangelico:
 id est, prius corrigas inter te & ipsum, antequam dicas Eccle-
 siæ: quia denuntiatio quæ fit per tales monitorias, dicitur iu-
 dicialis, ad quam nō requiritur illa monitio inter te & ipsum
 secundum Io. Andr. & alios in d. cap. nouit. & est de mente Ta-
 biene. in verb. accusat. §. xiiii. & in verb. inquisitio. §. vii. vbi in
 sua distinctione semper dicit, quē nō teneri dicere iudici, nisi
 de eo quod probare potest. & Alber. in Dictionario. in verb.
 inquisitio. allegat ad hoc cap. erubescant. xxxii. dist. & cap. cō-
 suluisti. ii. q. v. etenim silent boni viri quod probare non pos-
 sunt. cap. plerunque. ij. q. vii. Scrutinium. char. xxxii. in fin. i. pa-
 ginæ. allegando Hieron. Alex. lib. iiii. confi. lv. perspectis. col. u.
 xiii. & quomodo intelligatur illud, Dic Ecclesiæ. latè frater
 Thom. Illyricus de potestate Pontificis, chart. xxxiii. Et sic pa-
 tet quàm sit erroneus stylus eorum qui in monitorialibus di-
 cunt, quòd debeant propalare iudicialiter, vel coram notario
 & testibus, in forma fidem faciente: nam acta faciūt notoriū.
 l. gesta. C. de re iud. Alex. in l. exitus. ff. de acquir. poss. Felin. in
 cap. significauerunt. col. ii. & iii. de test. Decius in cap. pastor-
 lis. col. iii. de excep. Alex. lib. v. cōfi. clii. viso processu. col. iij.
 versi. præterea etiam si sententia vbi dicit, q̄ imò sola accu-
 satio infamat: & sic videntur cōtinere errorem intolerabilē.
 Et sic restringitur ista ampliatio, vt etiam si eam teneamus,
 quòd

quòd non procedat vbi id quod in secreto mihi fuit comif-
sum, probare non possem. Secùdò restringitur, vt hoc propa-
lare in secreto, nec in apertoteneat impèis meis: puta si oportet
ire ad vicarium episcopi, vel Romam, vel alium degètem
in remotis partibus, quem adire non possum sine impèsa. Ro-
sella vbi s̄. pro qua facit Alex. in l. recusare. § si quis alio col. j.
ff. ad Trebel. Felin. in cap. j. de test. Bertach. in tract. de episco-
po. lib. iiii. parte ii. q. viij. est chart. xxx. vbi volūt, quòd debet
testi satisfieri pro expè. & tempore perditio. quicquid ergo in
contrarium voluerit Syluestrina, si monitoriæ aliter decer-
nant, non ligant.

- 47 ¶ Tertio restringitur vt non procedat in coniuge, nec in de-
scendentibus, & aliis quos enumerat Angelica in d. verb. de-
nuntiatio. col. fin. qui sicut nō tenentur testificari, ita nec propa-
lare ob tales monitorias. & est de mente Panor. in d. chart.
ad peccatū. el. ij. de iureiur. dum dicit, quòd tacere veritatē est
peccatum: scilicet quando quis potest compelli eam dicere.
idem vult Formularium prouinciale char. lxxvij. dicens idem
quando propalans ob hoc poneret se in aliquo scandalo, pro
quo facit Steph. Malereti in tract. de elect. chart. x. col. ii. post
Bald. in cap. cum nuntius de testib. vbi si ille qui solet mittere
mīnas executioni, minetur mihi mortem: si recuso deponere,
sum excusatus. quòd no. Pari modo ergo excusaretur vasall⁹
à propalando contra dominum. Præpos. in cap. i. § similiter.
per illum tex. de cōsuet. rec. feu. Pari ratione excusaretur etiā
aduocatus, vel medicus ne dicantur præuaricatores & prodi-
tores causæ. j. ff. de præuar. Specul. in tit. de aduoc. § nunc tra-
ctem⁹ col. si. versi. caueat. & versi. seq. Bart. in l. j. § si is qui. ff. de
fal. Natā in clem. sæpe in fi. prin. de verb. sig. Ang. in §. præter-
ea col. j. in st. de leg. Aquil. Felin. in c. accedēs. el. j. col. j. vt lit. nō
contest. Angelica in verb. falsarius. Rosel. in verbo aduocatus.
§. xj. & ibi Syluestr. §. xi. Tabiena. §. xiii. Sed dubium facit, quia
monitoriæ fiunt de occultis: vt dicam in ij. limitatione. & sic
quādo aliter veritas haberi nō potest, quo casu aduocatus co-
gitur testificari. secundū Stephanū Aufrerij de reprobationi-
bus testium in verb. aduocatus. ad fin. quia tunc nemo excusa-
tur. Felin. in cap. j. col. ii. de testib. cog. Hippol. in l. de minore.
§. tormenta. col. fin. ff. de quæstion. Curia Tholos. q. ccccxij. an
testes quia occultare veritatē est peccatū mortale, cuius corre-
ctio spectat ad ecclesiā. Hosti. in summa de test. cog. §. j. antē
fin.

fin. & §. & quia. ante fin. Sed istud dubium respectu Medici & Aduocati non procedit: quia eis veritatem dicimus coactè, prout confessori. nam vulnus detegas, si opus medicatis expectas. Bald. in cap. super eo de cohab. cleric. & mul. dicam infra loquendo de aduocato sollicito: & vt confessori, ita aduocato & medico est dicenda veritas. secundum Spec. in tit. de aduocato. §. nunc tractemus. circa princ. & sic equiparatur aduocatus confessori: vt ibi & pulchrè las. in l. j. ff. de iust. & iur. Et pro ista opin. facit Ripa in tract. de Peste, dicens qd aliud est propalare admonitoriũ generale. aliud testificari. Ergo vt paulò s. dicebã si cõfessor cui ex necessitate dixi, nõ tenetur propalare, ita nec aduocat⁹, nec medicus. Quartò restringitur secudũ Angelicam vbi s. quando quis vellet procedere criminaliter cõtra eum cõtra quẽ vellemus quem propalare, vel testificari. facit Capel. Tholosana d. q. ccccxiij. Angelica in verb. testes. §. xxvi. maxime pecuniariter, quia CHRISTVS nõ sic fecit quando liberauit adulterã: sed solũ dixit, Noli amplius peccare. Et sic patet quòd limitatio Claud. in repet. l. vt vim. in chart. pen. ff. de iustit. & iur. dum dicit, quòd quis in foro conscientie tenetur reuelare, est diligentius consideranda quia omnes prædicti Summatores loquuntur in foro conscientie. quanquam & in procedendo in foro cõtentioso. etiam corã vicario episcopi. non esset necesse seruare ea quæ sunt de stricta cõscientia: vt Felin. in d. cap. nouit. de iudic. col. v. post. d. Ant. in cap. inquisitioni. de sent. excom. vbi ponit rationẽ diuersitatis inter vnũ & alterũ idẽ Felin. in c. j. de cõstit. col. x. tertius casus.

¶ Limita primò vt non possint concedi tales monitorie excommunicato. Panor. in d. cap. nouit. de iudic. col. iij. in ij. ad ditione. vbi dicit, quòd etiam non admittèretur ad Euangelicam: licet secus in alio criminoso emédato vt ibidem Imol. col. iij. Decius col. xiii. Roch. chart. xxiii. Cap. Tholosana. q. clxxxix. incip. an excommunicatus & hanc dicit ibi Aret. col. v. esse communem, licet aliqua adducat cõtra eam: ad quæ respondet ibidem Roch. & quòd ad iudicalem nõ admittatur, facit cap. intelleximus de iudic. Subdit tamen Aret. in d. e. nouit. in fin. quòd licet criminosus nõ admittatur, iudex tamen debet inquirere ex officio proprio vt faciat resarcire damnum cui debet dicens esse singulare.

¶ Limita secundò vt istæ monitorie procedant pro rebus occultis: nam si sciretur quis istam rem esset furatus, seu aliàs aduer

aduersarius debeo cōtra eum experiri & agere via ordinaria corā iudice cōpetente. Gemin. in cap. fin. de elect. lib. vii. vbi Anchar. & sequitur Felin. in cap. ij. col. v. versic. circa tertium. de constit. vbi dicit, quòd quando aduersarius est certus, non debent fieri ista edicta generalia: imò si fiant, nihil valent. vt per eum qui dicit hoc esse notandum contra citationes quæ fiunt per edicta. facit q̄ vult Anch. in regula, ea quæ. col. xx. est in viii. q. princ. vbi dicit, quòd non debet procedi corā ecclēsiastico in peccato notorio, quādo illo casu potest incurri per iudicem laicum. Sed super occultis in quibus non pateret probatio, nisi per monitorias, licet adire iudicem, qui potest melius prouidere: alias nec iudex laicus nec ecclesiasticus posset ei succurrere. si tamē feratur excommunicatio licet fieri non debuerit, tenebit glo. in cap. j. vt lit. non cōtest. in glo. fin. in fin. not. in ca. reprehensibilis. de appel. in cap. Romana. §. caueant. de sentent. excommunic.

49 ¶ Limita tertio vt non procedant tales monitoriæ generales pro re leui, puta pro vna gallina: quia licet dicamus quòd pro leui contumacia quis possit excommunicari, quia contumacia est peccatum. Felin. in cap. ex literis. col. fin. de constit. in cap. testimonium. num. 25. de testib. in cap. cū super. col. ij. de test. cog. vbi dicit, quòd tanto est maior, quāto ex minori re surgit auth. si omnes. cū ibi not. C. si vt se ab hæred. abst. Bart. in l. si eo tempore C. de remis. pig. & talis contemptus est delictum grauissimum Barb. in Ioannina col. cxliii. quia hæc intelliguntur pro leui contumacia in non comparendo, non pro leui contumacia in restituendo. l. creditor. §. iussus ff. de appel. gl. magna circa princ. in clem. j. de dol. & cōtum. Barb. in cap. de causis. in fin. iiii. col. de offic. deleg. in cap. olim. col. iiii. de rescrip. Decius in c. j. vii. not. i. lect. de iudic. & facit Alex. lib. v. consi. clii. incip. viso processu. col. iii. vers. nec ad hoc obstat. Stephanus Costa in cap. cū medicinalis. de sent. excom. lib. vij. col. iiii. Ioan. Lup. de donat. inter vir. & vxor. chart. lvj. col. iiii. vbi de furāte vnam candelam vel vnum clauum. Martinus Luther. in serm. de excommunicat. vers. viii. Had. Papa noster in Quodlibetis. q. xi. litera ll. nisi in talibus esset animus damnificandi: quia etiā tunc committeretur furtum. idem vult Summa Tabiena in verb. furtū. §. v. Et dicit Ias. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. col. vj. quòd res dicitur vilis quæ nō valet duos aureos. Cacialup. de debir. fugitiuis. q. iij. in fine. pro & contra

Andreas Alciatus in repet. c. i. de iudic. nu. xviiij. & seq. Et propterea inferrebā quòd non poterant concedi pro canibus. quę plus in cōmodi habēt quā cōmodi. vt Poggius facetia cxxv. pro quo facit l. proprię bona. ff. de ver. sig. & facit frater Tho. Illyricus in tract. de potestate Papę. chart. ciiij. illud Catonis. Quę nocitura tenes &c. secus pro canib⁹ vtilibus: vt sunt mollosi, vel eos de quibus Gilbertus post. ij. Oeconomicorū Aristot. chart. viij. Itē nec pro dāno leui, puta dato per vnā gallinā quā propterea quis nō debēt occidere, sed capere si potest, & pręsentare iudici, ita in aliis animalibus. Petr. de Lesnaudiere in trac. de doctor. iiii. parte. q. lxxxj. nec liceret coquere semē canape cum sale, & spargere cū alio semine, vt gallinę vicini deuastātes canapale moriantur. Ang. in l. j. j. §. item fit iniuria. ff. de extraord. crimin. Sed monitoriæ fiunt vt restituat, nō autem præcisē arctant ad cōparen. ergo &c. Contra tamen præmissam cōmunem opin. mihi facit alia cōmunis opin. quam refert Alexand. in l. stipulatio ista. §. alteri col. pen. ff. de verb. obliga. vbi pœna adiecta facta subrogato loco quantitatis ita censetur in fraudem vsurarū, sicut si esset adiecta quātitati. In proposito ergo ita dicēdum est de ista contumaciā quę venit pro ista quantitate. ¶ Limita quartò quando istę monitorię essēt criminosa & infamatorię alicuius personę: puta qui cognouerit carnaliter talem mulierem, debeat propalasse. v. q. j. c. j. & tribus seq. l. itē apud Labeonē. §. ait prætor. ne quid infamandi. ff. de iniur. Socin. cōsi. cxviiij. visa narrat. col. iiii. & v. Barb. lib. iiii. cōsi. xv. incip. capio. vltimo dubio alias iniuriarum nasceretur occasio, vnde iura nascūtur l. meminerint. C. vnde. vi. c. qualiter & quādo el. j. de accusat. Socin. cōsi. clxiiiij. visa col. iij. ¶ Limitat quintò prædictam materiam d. Ambr. de Vignate in dictis locis quę simpliciter refert Guid. Papę sing. dccviii. de monitione. vbi summat prædicta eius fundamenta vt debeat desisti à talibus monitorialibus cōtra aliquē, quotiescunq; ille talis cōtra quem fiunt in termino clausulę iustificaturę quę solet apponi in dictis literis. Zab. & Lāfr. de Brixia. in clem. dispēdiosam. de iudic. super gl. in verbo. præmoniti. quam etiam Ancha. & Imol. ibidem approbant. & eam dicit signandam. Card. in x. not. & q. xx. & tribus seq. cō-

Comparēs
facit reno
cari moni
torias.

Q iuri

iuri coram iudice cōpetenti coram quo se remitti petit & de
 fisti à monitorialibus: quia à præceptis non est inchoandum.
 Ias. in l. ne quicquam. ff. vbi decretū. ij. col. ff. de offi. proconf.
 & leg. Et ideo illas esse reuocandas. Ias. & Lancel. in l. si pacto
 quo pœnam. col. ij. C. de pact. aut saltem resolui in simplicem
 citationem virtute suæ cōparitionis in termino clausulæ iu-
 stificatiuæ factæ. Doct. in l. de pupillo. §. meminisse. ff. de ope.
 noui nunt. & in terminis monitorialium. Card. & Lanfr. in d.
 elem. dispendiosam. super gl. in verb. præmoniti. Aliàs prote-
 stetur de nullitate: tali enim casu dicit do. Ambr. quòd iudex
 ecclesiasticus tenebitur eum remittere & eximere: quia ad eū
 non pertinet cognoscere an iustè vel iniustè teneat: nec pote-
 rit excommunicare etiam in genere, secundū Inn. Ioan. Andr.
 dom. Ant. & Panor. in c. nouit. de iudic. Innoc. in c. statuimus.
 de offic. delega. col. ij. post gl. ibi subiungens, quod in occultis
 quando est cōfessus factum, non est vltèrius cogendus. Bar. in
 extrauagan. ad reprimèdum. in vers. per denuntiationem. An-
 char. in regula, ea quæ. viij. q. prin. de reg. iur. in vj. Docto. in c.
 cum sit generale. de for. compet. vbi omnes dicunt, quòd nisi
 ita diceremus, sequeretur inconueniens, quòd iudex ecclesia-
 sticus traheret omnes causas ad forum suum. faciunt Moder.
 in apost. ad Benedict. de Plumbino in l. nominatim. ff. de ma-
 numis. test. & dicit Panor. in d. c. nouit. col. antepen. in vj. addi-
 tione de iudic. quòd facta ista comparitione, nisi peccatū esset
 notorium, si denuntians vult quòd procedatur corā ecclesia-
 stico, debet probare quòd talē rem teneo cum peccato: quod
 est valde difficile secundū eum, qui post Bart. & dom. Ant. ibi
 col. xj. referentem Innoc. dicit, quòd ad excludendum proba-
 tiones quas faceret iste denuntians pro retinendo causam co-
 ram ecclesiastico. sufficeret denuntiato allegare aliquam cau-
 sam probabilem & verisimilem, per quā talem rem tenet, pu-
 ta exemptione: nisi aliàs contra eum præsumptio laboraret:
 puta quia esset vir modicę fidei, vel à principio purè negasset
 Et ita etiam vult ibidem Imol. col. fina. & Decius col. fin. im-
 pugnans Felin. & responder ad illud, quòd nō stetur dicto ali-
 cuius etiam de consistentibus in animo quādo habet præsum-
 ptionem cōtra se Bar. in l. inter omnes. §. rectè. de fur. vt non
 procedat vbi agitur de conscientia. Item nec quando allegat-
 ur causa probabilis & cum ista vltima trāsit ibidem Roc h. in
 fin. iij. q. & dat aliam & tertiam solutionē, quòd cum ista de-
 nuntiatio

*Statutur di-
 cto denun-
 tiantis.*

52

nuntiatio sit extraordinarius modus agēdi, secūdū Panor. ibi,
 nimirū si in ea mitius agitur cū denūtiato. argu. l. cū qui. ff. de
 iureiur. & hoc puto fortius procedere, quādo iste denūtiatus
 talē causam probabilē allegaret cū iuramento: quia tale iura-
 mentū malā p̄sumptionē excluderet. secūdū. d. Ant. in d. c.
 nouit. col. xii. pro quo facit Claud. in l. Celsus. col. vj. vers. iiii.
 fallit. ff. de vsuc. dicēs, q̄ † p̄sumptio calūniæ tollitur per iu-
 ramentū. Facit Ias. in l. fi. C. ad Carb. in l. iiii. §. condemnatum. 53
 col. iiii. ff. de rei iudi. Et puto q̄ possit iste cōparens cōditiona-
 liter respōdere, dicendo, si teneo, & c. nē alias simpliciter cōfi-
 tendo se ponat in laqueo. Angelica in verbo, cōfessio delicti.
 in fin. prin. facit quod vult Ias. in l. manifeste. col. fi. vers. item
 adde circa vltimam de iureiur. vbi dicit q̄ quādo offertur iu-
 ramētū decisiuū, potest sic iurari: Si aliquid mutuaſti, tibi red-
 didi: vel sic iuro, q̄ nihil mutuaſti ex quo sim tibi debitor idē
 Ias. in l. Iul. verum debitorē ff. de condict. in deb. col. vj. ver. ad
 tollendum. Barb. lib. ij. consil. xij. incip. p̄clarē. col. iiii. Facit
 quod vult idem Ias. in l. iusiurand. & ad pecunias. §. ait p̄tor
 vlt. not. ff. de iureiur. vbi dicit, quod † stante statuto quod de-
 beat positionibus cum iuramento simpliciter responderi, po-
 test ex causa respōsio modificari: puta si est mutuum, & resti-
 tutio eius fuerit in secreto, possum positioni respondere mo-
 dificatē: si mutuaſti, restitui. Alexan. in l. j. ff. de vulg. & pup. iiii.
 fallentiā. Hippol. in repetit. rubr. C. de probat. Angel. in §. his
 itaq; inſtit. de iustit. & iur. Curtius in tract. position. xxiiii. bre-
 uiloquio. Felin. in c. p̄terea col. j. de offic. deleg. vbi etiā di-
 cit, quod iudex non potest cogere quem simpliciter respōde-
 re, quando quis respondit, quod si occidit aliquē, fecit ad suā
 defensionem. plus dicebat Peru. in d. c. cupiētes, col. i. per. gl. i.
 in verbo, malignantium. de elect. lib. vj. & Barbat. d. consil. xii.
 quod hoc casu posset purē negari cum iuramento absq; timo-
 re periurij. Feli. in c. ex tenore. ii. not. de testib. Decius in c. ea
 est natura. ff. de reg. iur. quāmodo ad iuramentum. in contra-
 rium faciunt quæ dicit Ias. vbi suprā. & in l. cum proponas. la.
 ii. col. ij. C. de pact. Bologn. in reper. auth. habita. C. ne fil. pro-
 pat. col. liii. versic. quid autem. Corf. in tract. de pot. regia. q.
 lxxxvi. ad fi. dum dicunt, quod licet quando foueo iustā cau-
 sam, possim vti cauillationibus ad me defendendum, vt per
 eos. & Hippol. not. clxxvii. incip. malitiis. & Petr. Gerard. not.
 xxvj. incip. tu habes, Decius in c. sedes. in primis verbis. de re-

Responsio
 qualificata
 seu condi-
 tionalis.

54

scri. & faciūt quæ dixi in iiii. amplia. an quis teneatur seipsum
indicare, non tamen est licitū vt̄ mendaciis, falsis probationi
bus vel periuriis: licet pars aduersa illis vteretur cōtra me, ita
limitātes gl. in d.c. cupiētes. ideo ad euitādū periculū mēdaciū
& periuriū melius est admittere talē responsionē cōditionalē
seu qualificatā. vt per Ias. & alios prædictos. Et propterea vide
tur q̄ admitti debeat responsio quæ datur positioni, dicendo
non credit vt ponitur, nec ad finē ad quē ponitur. quod relin
quit indecisum practicus. Præpos. in for. opponēdi cōtra posi
tiones, in verbo primo q̄ publica vox ad fin. vbi nihilominus
videtur magis inclinare pro ista parte: licet dicat q̄ non vidit
doctrinā perfectā. & hanc videtur tenere Alex. lib. j. cōfi. xiiii.
incip. ex his qui in themate. col. j. repet. in eodem confi. xcvi.
in iiii. part. consil. xix. vbi dicit valere illā responsionē, nō cre
dit vt ponitur: cū quibusdā aliis verbis ibidē additis. Est verū
q̄ Spec. in tit. de positionibus. § vii. versi. xj. circa mediū. dicit
quod licet aliqui admittant talem respōsionem, prout admit
titur in libello, nego narrata prout narratur: nihilominus iu
dex debet curare quod positiones fiant clarē, & quid certū po
natur, & quid certum respondeatur. Sed non puto eius dictū
p̄cedere subsistēte causa de qua suprā: quia si fateor, incurro
periculum soluendi bis: & si nego purē, incurro periculū per
iurii. Cogitandum ergo est, quia vidi peritissimos iudices ad
mittere & respuere tales responsiones: & nō solum diuersos,
sed etiam eundēmet iudicem diuersimodē in hoc articulo iu
dicasse. Et secundū aliquos, legitimē non propalanti non cre
ditur, clem. j. vbi gl. & Card. de renunt. cap. ij. de rescrip. lib. vj.
auth. contra qui propriam. C. de non num. pecu. Panor. in d.c.
nouit. vlt. addit. de iud. Et an legitimē propalauerit, vel nō, iu
dex ecclesiasticus cognoscat. Sed Alex. quē ipsi allegant in l. si
55 quis in cōscribendo. C. de pact. hæc mihi non dicit. ¶ Limi
ta. sextō, quando is ad cuius instantiā cōceduntur monitoriæ,
prius pactū fecit cū parte, q̄ si etiā faceret publicari monito
rias, q̄ nec ipse nec scientes per hoc teneātur propalare: quia
excōmunicatio regulatur ab intētionē excōmunicatoris. gl.
in c. ii. de testi. cog. in c. P. & G. de offi. deleg. in c. j. de iudi. idē
in excōmunicatione generali. Panor. in c. si sacerdos, de offi.
ordi. circa fi. summa Tabiena in verb. excōmunicatio. ii. §. xi.
& seq. facit Cors. in repertorio. Abb. in verb. excōmunicatio.
col. iiii. ver. si iudex præcipit. Et quod in simili dicimus de lege
positiua

positiua, cuius præcepta nõ se extēdunt vltra intentionē præcipiētis. S. Thom. quē refert Hadria. Florēt. de Traiecto. Papa noster in quodlibeto j. litera k. est char. ix. col. iii. Sed si concedēs monitorias sciuisset hoc pactū, verisimiliter excōmunicatorias nõ cōcessisset: ergo nõ ligant. facit idem Panor. in c. ex parte de offi. ord. in c. j. de loc. vbi quando cōstitutio pœnalis emanat in fauorē vnus, contrafaciens nõ incidit in pœnā, si ille de cuius fauore agitur cōsentit, vnde præceptū factū debitori quodd soluat infra Pascha sub pœna excōmunicationis nõ ligat, si creditor sibi tempus prorogauit. Rosariū Busti. ii. par. serm. xxxvii. litera q. Et ita cōsultuit capitulū prouinciale fratrum Minorum & consiliū composuit magister Ioanninus le gens Taurini, & se subscripserunt septē Theologi. ¶ Septimò limitat Rosariū Busti. vbi suprā quādo debēs implere hoc facere nõ possis: quia tales excōmunicationes debēt intelligi ciuili modo, scilicet quodd quis non arcetur ad impossibile. ¶ Superest pro cōplemēto materię subiicere aliquas quæstiones in practica frequētiore. ¶ Quæro ergo primò factis & 57 executis istis monitorialibus, si aduersarius non cōparuit, nec propalauit seu restituit, quid agendū? Respōd. q̄ errāt qui faciūt citari principalē ad allegādū causas quare nõ debeat excōmunicari. Guido Papæ d. ling. dcviij. & etiā quia ab execut. non inchoatur. l. i. C. de execut. rei iudi. ideo bona practica est vt detur libellus corā dioecetano, faciēdo fidē de propalatiōibus illorū quę dixerūt cōtra iustū aduersariū, quæ propalationes vidētur vtilēs. arg. eorū quæ dicit Card. in clem. dispēdion. q. xxiii. de iud. vbi Lāfr. col. ii. Proponēdo q̄ licet emanauerint monitoriæ generales cōtra detinētes res meas, & cōtra sciētes, & emanauerint excōmunicationes generales: vt patet ex ipsis monitorialibus debitē executis de quib⁹ fit fides: licet alii propalauerint Titium talē rē meā tenere: tanē idē Titius propalare neglexit, nec restituere curauit imō talē rē indebitē detinēdo, & cōtra cōsciētiā perseuerat in peccato, tales cēsuras in cōtemptū deducēdo. Quare peto ipsum Titium sic in genere excōmunicatum cogi ad pœnitētiā. & in specie & nominatim excōmunicari, cū magis timeatur quod specialiter iniūgitur, ex indēq; non absolui donec exeat de peccato, & dictā rē mihi restituat cū imploratione officii iudicis, & cū aliis clausulis in libellis apponi cōsuetis. Et ista cōclusio libelli sonat euangelicā: quia vt pœpiteat. Itē & iudicialē vt restituat. quod dicit

Roch. in d. c. nouit. char. xxvii. est vtile ad euitandū cōfīcturo
 opin. licet forma libelli in vtraque denūciatio ne habeatur in
 apost. Feli. in d. c. nouit. co. fin. in denūciatione est necesse secū
 dum Feli. cōcludere certū per certū, nō autē sufficeret cōclu
 dere præsumptiuè. & ibidē Decius col. pen. dicit hoc verū in
 euāgelica quādo nō agitur de priuato interesse denuntiantis.
 Oblato ergo libello fiet lit. cōtest. Panor. in d. c. nouit. in fi. pri
 mæ addit est col. ix. & j. latius dicā, recipientū r̄q; probationes
 parte citata ad videndū iurare testes. Et tunc poterunt exami
 nari illi qui propalauerūt: quia aliās fidē non facerēt: nō enim
 possunt dici instrumentū, quia nō sunt rogati à duabus parti
 bus. Alex. in lib. ii. cōsi. cx. inci. eximie. col. j. Ias. in l. prætor. ii.
 col. ff. de eden. nec antea probant vt testes, quia non iurati. Fe
 lin. in c. de testib. per illū text. cū gl. antepen. vers. & inquantū.
 de testi. in c. constitutus. col. vij. ver. vnde absolute. de rescrip.
 vbi dicit, quòd Papa circa hoc dispēsare nō posset. & in c. quis
 quæstionibus. de testib. illisq; publicatis si nihil opponitur &
 reperiatur. iste Titius culpabilis iudex pronūtiabit eū incur
 risse dictas cēsuras in gēere, præcipiēdo sub pœna ex cōmuni
 cationis in specie p̄ceat de peccato & rē restituat, & c. Et ista
 est cōmunis practica, quam sæpe vidi obseruari. ¶ Nihilomi
 nus ego putarē esse vtilius practicare alio modo, videlicet cō
 cludere in libello solūmodo. q̄ cogatur ad pœnitentiā. nullā
 mentionē faciēdo de restitutione rei. nā idem effectus omni
 no resultabit: quia nō potest pœnitere nisi rem restituat. vt in
 regula peccatum. Barb. in d. c. nouit. chart. fin. vers. qualiter au
 tem concipietur libellus. & erit magna vtilitas: quia in ista cō
 clusione sumus in denuntiatione euangelica, ex quo solūm
 tenditur ad finem correctionis. vt volūt omnes in d. c. nouit.
 vbi Decius col. pen. & fin. Panor. in c. quemadmodum. col. iiii.
 de iureiur. in qua non requiritur litis contest. nec ordo iudi
 carius, secundum omnes indifferenter in d. c. nouit. vbi dicūt
 secus quando petitur rem restitui: & sic in iudiciali, & sic ab
 breuiabitur lis, & cum minori impensa: imò fortius videtur,
 quòd etiam nemine instāte dicecesanus ex officio suo debeat
 denuntiare excommunicatum nominatim, & eum facere cui
 tari. quādo sibi constat. Areti. in d. c. nouit. ad fia. Panorm. in
 c. parochianos ii. not. & in cap. cum desydes. iiii. not. de sen.
 58 excommunic. ¶ † Quæro secundo quo iure possim agere co
 ram ecclesiastico, ex quo debeat sequi forū rei qui est laicus

Respon

*Propalatio
 nes non fa
 ciunt fidem*

Respondeo quòd hoc est ratione peccati, de quo solus ecclesia-
 sticus cognoscere potest c. nouit. de iudic. nec laicus est capax
 cognitionis Panor. in cap. si sacerdos. iij. not. vbi Barbat.
 col. iij. de offic. ord. Maria. in ca. verum. col. vij. & viij. de for.
 comp. maximè de excommunicatione in genere lata & eius
 viribus, an eam incurrerit ipse Titius, vel ne, solus ecclesiasti-
 cus cognoscere potest. facit c. veniēs. de renun. vbi Panor. col.
 fi. vers. vlt. & c. dilectus el. ij. vbi Panor. j. not. de præben. vbi di-
 cit quòd quamuis in monitoriis generalibus non quærat
 aliquid ius impetrati: potest nihilominus officium iudicis im-
 plorari, vt illæ mandentur executioni, saltem quo ad pœnam
 non parentium. ¶ **Q**uero tertio, an iudex ecclesiasticus pos-
 sit cognoscere, an debeat Titius mihi talem rem meã restituere,
 an verò sufficiat pronūtiasse eum esse excommunicatum,
 & remittere postea cognitionem causæ iudici laico. Respon-
 deo quòd imò ipse ecclesiasticus etiã debet cognoscere, an res-
 sit mihi restituenda. tum quia connexum est peccato, & de cõ-
 nexis idem est iudicium. c. translato. de constit. Item accesso-
 rium sequitur naturam principalis. vt in regula, accessorium,
 lib. vj. Itē iudex præparatorij est iudex præparati. Ias. in l. quo-
 tiens. C. de iudic. Decius in rubr. extrã eod. Item quia talis cen-
 sura fulminatur vt exeat de peccato & pœniteat, sed pœnitē-
 tia sine restitutione est infructuosa. Felin. in cap. ex tenore. in
 prin. col. penult. de rescript. Laurētius de Rodulphis in tract.
 de vsuris. ij. parte. q. exxv. ¶ **Q**uod tamē limita, si lis pendeat
 coram iudice laico contra Titium pro illa re: & postea pro ha-
 bendis probationibus obtineo monitorias generales: & iste
 Titius non cõparuit, nec propalauit, an possim contra eũ pe-
 tere deueniri ad excommunicationem in specie. Respondeo
 quòd nō quia vbi cœpit iudicium, finiri debet l. vbi cœptum.
 ff. de iudic. & continentia causæ diuidi nō debet l. nulli. C. eo
 facit c. lator. qui fil. sint leg. vbi Panor. & Præp. col. ij. vers. item
 nota. dicunt per illum text. quòd si causa principalis fuit intē-
 tata coram iudice seculari, nō potest ecclesiasticus qui cogno-
 uit de incidenti, postmodum cognoscere de principali, sed de
 bet partes remittere coram iudice seculari. nō obft. Guido Pa-
 pæ ij. volu. confi. cv. in causa. quia motiua sua procederent vbi
 non fieret præiudiciũ iurisdictioni laicali. Io. And. & alij in d.
 c. nouit. vnde in præiudicium iudicis pars renuntiare non po-
 test. l. litigatores. in princ. ff. de arbit. glo. in verb. probari in c.

fi contra. de offic. deleg. lib. vi. Decius in ca. ceterum. j. not. de
 61 rescript. in cap. vt debitus. j. not. de app. ¶ Quæro quartò, an
 istis propalantibus qui vt plurimū solent probare in scriptis,
 sic legenda eorum propalatio, quando postea examinatur in
 figura iudicij, si referant se ad eam petēdo eam sibi legi prout
 communiter practicitur. Respondeo quòd videtur quòd sic:
 quia licet prima depositio sit nulla, hoc est quia nō iurata, nec
 fidem faciat, potest tamen testis se ad illam referre. secundum
 Ias. in l. legata inutiliter. in fin. vj. no. ff. de leg. j. licet Barto. ibi
 corruptè allegetur in libro meo & ibidem Lancel. col. fina. fa
 cit Felin. in cap. cum in tua. col. j. vers. ij. limito. de testib. facit
 Hippol. in l. ex libero iii. col. ff. de quæst. Flor. in l. j. col. j. ff. de
 test. Bart. & Bald in l. si. ad si. C. de testib. vbi dicunt quòd testis
 qui fuit examinatus, si denuò examinetur de eodemmet nego
 tio, potest petere sibi legi suam primam depositionem, quam
 iudex potest sibi legi facere, si vult idē Feli. in d. c. cum in tua.
 in d. l. eos. & in d. l. ex libero. & in d. c. cum in tua. dicunt præ
 fati Doct. quòd si testis primo loco dixit vnum, postea aliud,
 statur primæ depositioni quā fecit cum iureiur. & non secun
 dæ de quo vide pulchrè Socin. in Bononiensibus consil. xcij.
 lib. iij. incip. in causa d. Antonij. Ferratium cautela xiiij. incip.
 quæstio & limitant vt per eos. Quātum autem attinet ad pro
 positum nostrum in materia monitorialium mihi videtur quòd
 non debeat legi illa talis prima prolatio: quia hic nullus sub
 est timor variationis: nam illud primū dictum cum non sit iu
 ratum, nihil facit quominus testis possit contrarium cum iu
 re iur. deponere, absque timore cōtrarietatis, quia stabitur di
 cto iuramento Bart. in d. l. eos Ferratius & alij in prædictis lo
 cis. vnde cum Floria. Hippol. & Felin. in locis prædictis dicāt
 quòd est in arbitrio iudicis facere, vel non facere testi legi ta
 lem depositionem, videtur quòd nulla subsit iusta causa pro
 pter quam debeat sibi legi: imò potius subsit causa propter
 quam sibi legi non debeat, quia à communiter accidentibus
 obtinere tales monitorias faciunt scribi tales propalationes
 per aliquam personam sibi fidam, quæ coadiuuat dicta propa
 lantium, & illa describit quanto fauorabilius potest pro isto
 obtinente monitorias: vnde videtur iniquum quòd isti testes
 debeant se postea ad talem dictum referre, arg. eorū quæ con
 gerit Barbat. lib. ij. consil. xxv. incip. præclare. col. penult. & fin.
 Paul. de Castr. consil. ccvij. super primo dubio & c. est in nouis.
 lib.

li. j. conf. clxviii. efflet enim dare materiam subornadi testes: quia bene est licitum instruere testem vt deponat dictū suum congrua ratione, ita quòd concludat: sed non tamen est permessa instructio ad deponendum mutata substantia veritatis. Curt. in repet. l. admonendi colum. lxxv. ff. de iureiur. Decius confi. clxxxix. col. viij. Felin. in c. præterea. col. fia. de test. cog. in c. licet causam. col. xix. versi. & vnum circa. de probat. Baucarius in §. pater ad fin. instit. de testam. tamen facit se valde suspectum Specul. in titulo de aduocato. §. vtriusque. versi. item fit cautus ne clanculo. & talis prima propalatio scripta manu illius est suspecta: quo casu quādo subest suspicio, dicūt Flor. Hippol. & Feli. vbi supra quòd iudex nullo modo debet permittere legi talem dispositionem. Et si dicatur quòd hoc nō procederet quādo in propalatione illi testes iurauisēt, prout quandoq; vidi fieri: quia tunc debeat stari primæ, & ne incurratur variatio debeat sibi legi. Quia respondeo quòd ex quo sponte iurauerunt, quia monitoriæ non compellant nos deponere cum iureiur. sed solūm propalare, etiam redduntur suspecti: debet enim testis coactè iurare. l. iurisiuran. & l. si quando C. de testib. aliās qui se ingerit suspectus est. l. quæ omnia. vbi glo. ff. de procur. Hipp. in d. l. ex libero. col. iij. in l. vnus. §. seruo qui vltro. ff. de quæstio. Barbat. in tractat. de Cardina. ij. tract. q. ij. col. iij. Felin. in c. j. col. viij. de testib. Corn. libr. iij. conf. cclxxxiiij. incip. in præsentī consultatione. litera m. plus dicit Panor. in c. cum p. de accusat. quòd ille qui se offert deponere contra me. dicitur inimicus meus. Concludo ergo nō esse legendam testibus illam primā propalationē: & si sibi legatur & illi se referant, depositio sua reddatur suspecta quod puto not. quia in practica quotidie occurrit, & nondum vidi in specie decisum, si iste propalās scriberet suam depositionē manu propria absque dictamine alicuius personæ: quia tunc cessaret huiusmodi suspicio. Sed vide Panor. & Felin. in c. de testibus. ¶ **¶** Quæro quintò & vltimò pro nunc quæ proba- 62
tiones requirantur. Imol. in d. ca. nouit. colū. vj. de iudic. dicit quòd quātum ad excōmunicationem in genere, sufficit vnus testis: secus dic quantum ad excōmunicationem in specie & nominatim, quia requiruntur plenæ probationes quia agitur de magna pœna. Panor. in c. clericos de cohab cler. & mul. in c. cum sit generale. col. iij. de foro compet. ¶ **¶** Quæro sextò & 63
vltimo pro nunc, quid si principalis debitor propalauit: an
Q 5   alius

alius sciens adhuc teneatur propalare. Respondeo quòd non, per ea quæ dixi in vj. limitatione de verisimili mente excommunicantis. item est superflua talis propalatio. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. de leg. nom. caue. cum sim. vt Ias. in l. decē. ff. de verb. oblig. num. xxx. Marascot. in repet. c. j. de constit. lib. vj. col. xlij. nec abundat natura in superfluis, secundum Philosophum, quem refert Syluester cōtra Lutherum. char. xij. libro 64 j. c. iij. & char. lvj. est lib. j. c. x. ¶ Respōdēdo ergo ad Syluam nuptialem, ex prædictis patet conclusionem, Quod sit vtile nubere esse veriorem. Non quòd inficier quin possit esse talis mulier quam esset melius non habere. vt in simili Periglus in l. legato generali el. ij. ff. de leg. j. dicens, quòd sono molti homeni ch' e meglo perdet gle ch' e smarrigle. Et licet ex prædictis satis colligatur solutio ad ea quæ adducebantur ex opposito, quia cognitio veritatis est dubitatorū solutio. secundum Philosophum, quem refert Syluester cōtra Lutherum lib. ij. c. fi. in princip. iij. Metaphysicæ. Lancel. Politus in tract. de offic. aduoc. in rubr. de prudentia. Nihilominus vt veritas lucidior appareat ad vnumquodque fundamentum respondetur: vt j. quia vt dicit Philosophus in iij. Physicorum, vnumquodque pulcherrimè demonstratur non solum cum ostēditur quid sit proprium eius, & propria sui accidentia demonstrantur sibi inesse: sed etiam quando opposita circa ipsum soluuntur & in vij. Ethic. non sufficit verum dixisse, nisi causa falsitatis assignetur. & dicit Isocrates in oratione panegyrica, incip. illos. char. iij. quòd ad manifesta deuenire nō sufficit nisi prius sublatis dubiis. Et dicit Platina de falso vero bono. libr. iij. chart. ij. quòd qui volunt reponere nouum merum, vasa diluant necesse est, ne tetro fæculenti ac marcescentis vini odore nouū inficiant. & fuit sententia Boëtij. lib. iij. metro. j. incip. Qui ferere ingenuum. & dicit Ang. consil. ex. sanctissima. col. penult. quem sequitur Curt. Sen. consil. j. præsens consultatio col. ij. vers. restat modo, quod nō respōdere videtur ambitiosum aut ignorantia tenebris inuolutum: quia non solum rami succidendi sunt, sed & radices euellendæ aliàs frustra laboratur. gl. in l. obligationum ferè. §. placet. ff. de act. & oblig. in verb. sic. & in clement. dudum. §. super cathedram. in verba radicitus. de sepultur.